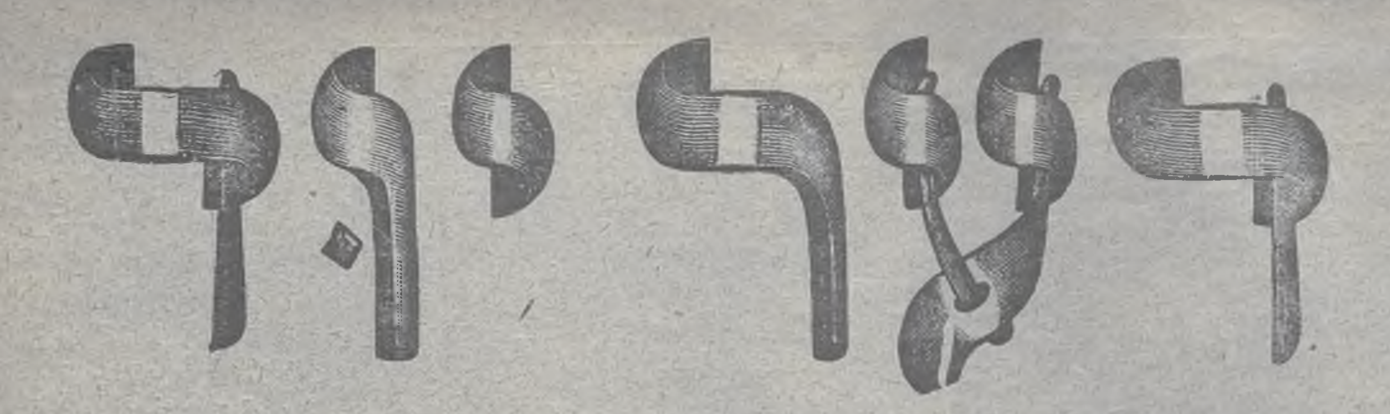


DER JUDE

ציישריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברת „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא. ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
יר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ.

קראקויא, טבת תרס"ב. נומר 52 Krakau, 26 December 1901.

אינהאלט.

ה. תרס"ב ← וואכען-קאלענדער (לוח) ← 1901

די טעג פון: חודש	וואך		גרודזיען-דעצעמבער	נייער ס. דעצ.	אלט. ס. דעק.
י"ט	זונטאג			29	16
כ'	מאנטאג			30	17
כ"א	דינסטאג			31	18
כ"ב	מיטוואך		(יענער	*1	19
כ"ג	דאנערש.			2	20
כ"ד	פרייטאג			3	21
כ"ה	שבת	פרשת שמות		4	22

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
יט	ה. רנ"ו	האט דער קעניג פון פארטוגאל גוזר געוועזן פערטרייבען יודען.
כ'	דתתקסה	געשטארבען הרמב"ם ז"ל.
כא	ח. תקס"ג	„ הר"ר נתן הכהן ארלער.
כב	ה תקפ"ה	„ ה"ר שאול קאצענעלבויגען רב אין בריסק.
כג	ה. קנ"ה	פערטריבען די יודען פון פראנקרייך.
„	ה תקצ"ו	האט די רוסישע רעגירונג בעפרייט די יודען אין קאווקאז פון מחמר'נישער קנעכטשאפט.
כד	ה. תקע"ג	געשטארבען ה"ר שניאור זלמן מלאדי.
כה	ג. תנ"ה	האבען יודען צושטערט דען מקדש אויף הר-גריזים.

צו אבאנירען:

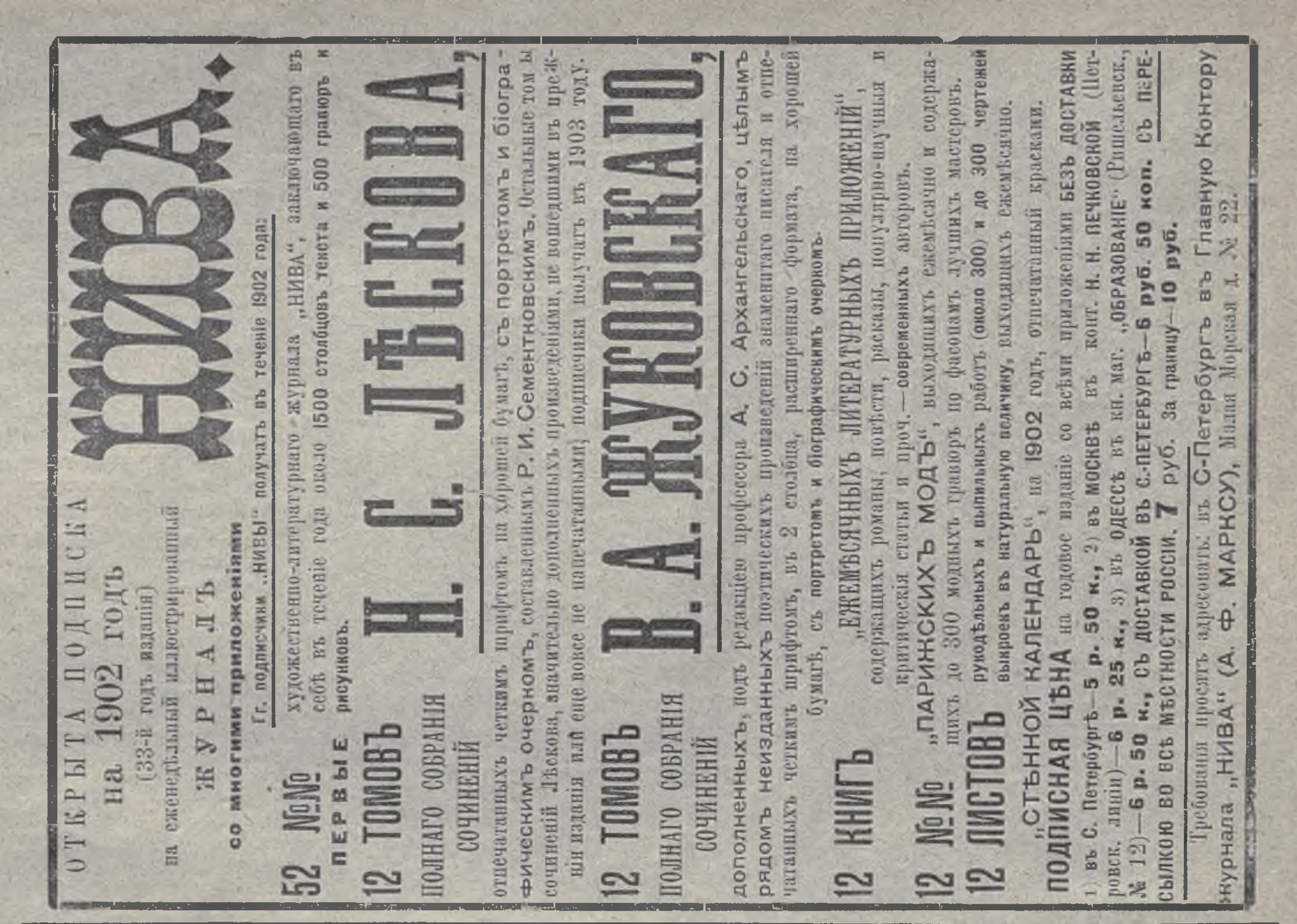
אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 16.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין לאנדאן:
R. Mazin, Bookseller 100, Old Montague Str. London, E.

אין אמעריקא:
R. Kantorowitz, 4 Rutger Str. New-York

דער „יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער:
1920 Nachtrag VIIa



ОТКРЫТА ПОДПИСКА
на 1902 годъ
(33-й годъ изданія)
на еженедѣльный иллюстрированный
ЖУРНАЛЪ
со многими приложеніями
НИВА.
Гг. подписчики „НИВЫ“ получатъ въ теченіе 1902 года:
52 №№ художественно-литературнаго журнала „НИВА“, заключающаго въ себѣ въ теченіе года около 1500 столбцовъ текста и 500 гравюръ и рисунковъ.
ПЕРВЫЕ 12 ТОМОВЪ ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ
Н. С. ЛѢСКОВА,
отпечатанныхъ четкимъ шрифтомъ на хорошей бумагѣ, съ портретомъ и біографическимъ очеркомъ, составленнымъ Р. И. Сементковскимъ. Остальные томы сочиненій Лѣскова, значительно дополненныхъ произведеніями, не вошедшими въ прежнія изданія или еще вовсе не напечатанными, подписчики получатъ въ 1903 году.
12 ТОМОВЪ ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ
В. А. ЖУКОВСКАГО,
дополненныхъ, подъ редакціею профессора А. С. Архангельскаго, цѣлымъ рядомъ неизданныхъ поэтическихъ произведеній знаменитаго писателя и отпечатанныхъ четкимъ шрифтомъ, въ 2 столбца, расширеннаго формата, на хорошей бумагѣ, съ портретомъ и біографическимъ очеркомъ.
12 КНИГЪ „ЕЖЕМѢСЯЧНЫХЪ ЛИТЕРАТУРНЫХЪ ПРИЛОЖЕНІЙ“, содержащихъ романы, повѣсти, расказы, популярно-научныя и критическія статьи и проч.—современныхъ авторовъ.
12 №№ „ПАРИЖСКИХЪ МОДЪ“, выходящихъ ежемѣсячно и содержащихъ до 300 модныхъ гравюръ по фасонамъ лучшихъ мастеровъ.
12 ЛИСТОВЪ рукодѣльныхъ и выпильныхъ работъ (около 300) и до 300 чертежей выкроекъ въ натуральную величину, выходящихъ ежемѣсячно.
„СТѢННОЙ КАЛЕНДАРЬ“, на 1902 годъ, отпечатанный красками.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА на годовое изданіе со всѣми приложеніями БЕЗЪ ДОСТАВКИ 1) въ С. Петербургѣ—5 р. 50 к., 2) въ МОСКВѢ въ конт. Н. Н. ПЕЧКОВСКОЙ (Петровск. линіи)—6 р. 25 к., 3) въ ОДЕССѢ въ кн. маг. „ОБРАЗОВАНІЕ“ (Ришельевск., № 12)—6 р. 50 к., СЪ ДОСТАВКОЙ ВЪ С.-ПЕТЕРБУРГѢ—6 руб. 50 коп. СЪ ПЕРЕСЫЛКОЮ ВО ВСѢ МѢСТНОСТИ РОССІИ, 7 руб. За границу—10 руб.
Требованія просятъ адресовать: въ С-Петербургъ въ Главную Контору журнала „НИВА“ (А. Ф. МАРКСУ), Малая Морская д. № 22.

III.. Jahrgang

DER JUDE.

Nr. 52

דער פרייז פיר רוסלאַנד:
גאַנץ-יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאָהלען אין 3 ראַטען:
ביים אַבאָנירען — 2 רוביל
דען 1טען אַפּריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעסע קאָסט 20 קאָפּ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אַלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאַג: חברת „אחיאסף“.

אַבאָנאַמענטס פרייז יאָהרליך:
עסטרייך-אונגאַרן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 "
פירטעליאָהריג —.3 "
דייטשלאַנד —.10 מאַרק.
ארץ ישראל —.12 פראַנק.
אַנדערע לענדער —.15 "
אַמעריקאַ, ענגלאַנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אַנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאָפּ.

Erscheint Donnerstag.

Krakau, 26 December 1901.

נומר 52

קראָקויא, טבת תרס"ב.

צום 5־טען ציוניסטען קאָנגרעס אין
באַזעל

שיקען מיר איין ספעציאַלנעם קאָרעספּאָנדענט ה'

ש. ראָזענפעלד

וועלכער וועט אונז געבען איין אויספיהרליכע בעשרייבונג פון דעם גאַנצען קאָנגרעס, פון די רעדען, ויכוחים און החלטות.

דער בעריכט וועט זיך אָנהויבען דרוקען אין

„דער יוד" נו' 2.

די פּראַקטיק האָט אונז בעוויזען, אַז די קאָנגרעס נומערן ווערען פיעל געפאָדערט, און בפרט איצט אַז דער קאָנגרעס קומט אויס אין דער צייט פון נ י י־יאָהר, ווען דאָס אַבאָנאָמענט אויף דער צייטונג איז אָהן דעם אויך גרויס, וועלען געוויס די בעשטעלונגען אָנקומען אַלע צוזאַמען אַזוי אַז עס וועט נישט מעגליך זיין אַלץ ווי געהעריג און שנעל צו בעזאָרגען. מיר בעטען דעריבער אַלע אונזערע געעהרטע אַבאָנענטען, ח ב ר ו ת, ביבליאָטעקען און ציוניסטישע פעריינען זיך ווי ווייט מעגליך צו איילען אויסצושרייבען די צייטונג בכדי עס זאָל אַלץ קענען אין דער צייט בעזאָרגט ווערען.

דיזע נומער איז די **לעצטע** פון היינטיגען יאָהר, און די ערשטע נומער אויף דאָס נייע יאָהר וועט אַרויס דען קומענדיגען דאָנערשטאָג דען 19 **דעקאבר** 1901 (2 יאַנואַר 1902)

אונזערע העררן אָגענטען בעטען מיר זעהר, אַלע ווייטערע בעשטעלונגען אויף דעם „יוד" און „די יודישע פאַמיליע" צו שרייבען, ווי ווייט מעגליך, נ א ר אויף די ספעציאַלנע בלאַנקען, וועלכע מיר האָבען זיי פונאַנדערגעשיקט.

די אדמיניסטראַציאָן „דער יוד".

שותּפישע אַרבייט און שותּפישע געשעפטען.

III.

די שותפישע קראָמען, וועלכע בריינגען אומעטום אין די מערב־לענדער גרויסע רוחים, קענען ביי אונז ניט אנגעווענדט ווערען. עס איז נור א טעות, ווען מען רעכענט, אַז זיי וועלען קענען אויך ביי אונז ווירקען אויף די פערבעסערונג פון אונזער מאַטעריאַלישער לאַגע. אַנדערש איז עס אָבער מיט דער שותּפישער אַרבייט, ווי זי ווערט איצט פערברייטערט דורך די גרינדונג פון פערשידענע אַרטעלען. מיר דאַרפען אָבער ניט בלייבען שטעהן בלויז ביי דער גרינדונג פון אַרטעלען אַליין, וועלכע בינדען צוזאַמען נור אַ קליינע צאָהל פון אַרבייטער. מיר דאַרפען מאַכען אַ טריט ווייטער און סטאַרען זיך ניט נור צו פערגרעסערען דורך שותּפישע אַרבייט די פערדינסטען פון בעלי־מלאָכות, נאָר מיר דאַרפען זעהן אויך צו שאַפען דורך שותּפות־חברות נייע קוועלען פון פרנסה און נייע מינים פון בעשעפטיגונגען. דאָס קען דערגרייכט ווערען דורך געשעפטען און פאַבריקען, וועלכע פאָדערן גרעסערע קאַפּיטאַלען און די אַרבייט פון אַ גרעסערער צאָהל מענשען. דער וועג, וועלכען מיר לעגען דאָ פאָר, איז ניט גאַנץ ניי, ער איז שוין גענוג קלאָר אָנגעצייכענט דורך די נסיונות, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אין אַנדערע לענדער, דערהויפּט אין ענגלאַנד, פראַנקרייך און בעלגיען. אַ חוץ די שותּפישע קראָמען, וואָס פיהרען געשעפטען אויף כמה מיליאָנען, געפינען זיך דאָרטען אויך פיעלערליי שותּפות־חברות, וואָס פערנעהמען זיך מיט פערשידענע אויסאַרבייטונגען. בעזונדער שטאַרק איז די צאָהל פון שותּפישע מעלקערייען. פראַנקרייך אַליין האָט 2000 אַזוינע מעלקערייען, אין וועלכע עס ווערט אויסגעאַרבעט בשותּפות קעז און פוטער. דאָסזעלבע זעהען מיר אויך אין די קליינע מלוכות דענעמאַרק, בעלגיען, שווייץ. שותּפישע מעלקערייען וואָלטען אויך גרינג געקענט געגרינדעט ווערען אין די יודישע שטעדט און שטעדטליך אין אייראָפּאַ און אין די קאָלאָניעס פון ארץ־ישראל. גרויסע פערדינסטען בעקומען אומעטום אויך די שותפישע בעקערייען, וועלכע זענען בעזונדער גרויס אין צאָהל אין פראַנקרייך און בעלגיען. די בעקערייען האָבען די מעלה, דאָס זיי קענען געעפענט ווערען ניט מיט גרויסע קאַפּיטאַלען און דאָס זייערע פּראָדוקטען קענען גרינג און גיך פערקויפט ווערען. די שותּפישע בעקערייען ווערען איינגעריכט לויט די נייעסטע פערבעסערונגען

און זיי קענען דערום אַרויסגעבען געבעק בעסער און ביליגער ווי ביי די פשוט׳ע געוועהנליכע בעקערס. מיט קליינע קאַפּיטאַלען קענען אויך געגרינדעט ווערען שותפישע אויסאַרבייטונגען פֿון וואורסט, קראָכמאַל, מאקאַראָנען, קאָנפֿעקטען א. ז. וו.

בשותפות קענען אויך אָרימע מענשען עפֿענען אין גרעסערע שטעדט רעסטאָראַנען, קאָנדיטאָרייען, וועשערייען, בעדער א. ז. וו.,— דאָס זענען אַלץ געשעפֿטען, וועלכע האָבען אין אַנדערע לענדער אַריינגעבראַכט די שותפישע חברות גוטע פֿערדינסטען.

ביי גרעסערע קאַפּיטאַלען און ביי מעהר חברים קענען אויך געגרינדעט ווערען שותפישע דרוקערייען, אַפּטייקען, מיהלען און פֿערשידענע מיני פֿאַבריקען. ביי פֿאַבריקען איז שוין געוועהנליך ניט גענוג נור דאָס געלד פֿון די חברים, וועלכע אַרבייטען אַליין. צו זיי דאַרף מען שוין האָבען גרעסערע קאַפּיטאַלען און מען מוז דערצו צוקומען צו דער הילף פֿון אַקציעס אדער הלואות. דאָס ערשטע מיטעל איז גרינגער, ווייל די אקציעס פֿון אַזוינע פֿאַבריקען זענען אויף קליינע סומען און קענען דערום רעכענען אויף א גרויסע צאָהל אַקציאָנערען. אין די מערב־לענדער פֿון אייראָפּא קאָסטען דאָס רוב אַקציעס פֿון שותפישע געשעפֿטען נור איינינע פֿראַנק. די אקציאָנערען זענען אויך אָפֿט די קויפֿערס, וועלכע קריגען ביליגער די אויסגעאַרבייטע סחורות.

שותפישע פֿאַבריקען פֿון אַרבייטער זענען ניט קיין פוסטע חלומות. זיי זענען איצט פֿאַרהאַן אומעטום און זיי זענען אויך גענוג שטאַרק. די „בירסעק־געזעלשאַפֿט“ אין דער שווייץ, וואָס בעשטעהט פֿון אַרבייטער, מאַכט גאַנץ גוטע געשעפֿטען מיט איהרע שותפישע מיהל, ציגעלניע, זייף־פֿאַבריק און זיידענפֿאַבריק. אין בעלגיען האָבען איינינע חבֿ־ות איינענע ברויערייען, וועלכע זענען אויך גליקליך אויסגעשטאַנען די קאנקורענץ מיט פריוואַטע ברויערייען.

די גרינדונג פֿון שותפישיע געשעפֿטען און פֿאַבריקען איז אָבער אויך אָפֿט פערבונדען מיט ריזיקא. דערהויפט איז שווער די אָרגאַניזירונג און די הנהגה פֿון אַזוינע געשעפֿטען. זייער אויסברייטונג אין מערב אייראָפּאַ האָט געקאָסט פיעל מיה און מאַטערניש. בעסער נאַטירליך געהט עס די שותפישע פֿאַבריקען אין די לענדער, וואו עס זענען פֿאַרהאַן אויך שותפישע קראמען (קאנסום־געזעלשאַפֿטען), ווייל די לעצטע שטעהען שטענדיג אין פֿערבינדונג מיט די שותפישע פֿאַבריקען און זיי זענען זייערע שטענדיגע קונים. שווערער און פּאַמעליכער ענטוויקעלן זיך די שותפישע פֿאַבריקען אָהן די הילף פֿון שותפישע קראמען, ווייל דאָ געפֿינען זיי זיך שוין אין דערזעלבער לאַגע ווי די פריוואַטע פֿאַבריקען. זיי האָבען אויסצושטעהן אַ שווערע קאָנקורענץ און זיי האָבען ניט די איינהייט און די פֿעסטע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע ס׳איז געוועהנליך פֿאַרהאַן אין אַ געשעפֿט, וואָס האָט זיין בעל־הבית.

די נייקייט פֿון שותפישער אַרבייט און די אוננעניטקייט פֿון אונזערע יודען צו איהר וועט געוויס זיין אין אָנהויב אַ גרויסע מניעה אין איהר פֿערברייטונג. די ענטשטעהונג פֿון שותפישע פֿאַבריקען און זייער וואַקסען וועט דערום מוזען געהן גאַנץ פּאַמעליך. אונזערע שותפישע געשעפֿטען און פֿאַבריקען וועלען זיך שטענדיג נויטהינגען אין דער הילף פֿון געבילדעטע און געניטע משגיחים און מנהיגים. מיר האָפֿען אָבער. אַז אַזוינע משגיחים וועלען זיך אומעטום געפֿינען, אַזוי ווי זיי געפֿינען זיך אויך איצט ביי דער גרינדונג פֿון אַרטעלען.

פֿעלעטאָן.

קְלֵיינֶע מֶענְשֶׁעלִ'ך

מיט קְלֵיינֶע הַשָׂגוֹת.

בילדער

פון **שלום־עליכם.**

—

III

נחת פון קינדער

— אקעגען דעם וואָס איהר זאָגט: קינדער. קי׳ן נגיד הערט איהר, בין איך ניט, נאָר נַחת פֿון קינדער האָב איך בָּרוּךְ־הַשֵׁם מעהר פֿונ׳ם גרעסטען גביר אין כתריליווקע.

אַזוי האָט מיר דערצעהלט איינער, א כתריליווקער, און דאָס פּנים בשעת־מעשה האָט איהם געשיינט און געלויכטען ווי די זון.

— ביי מיר, הערט איהר, אַז עס קומט אַ יום־טוֹב און עס קומען זיך צענויף אַלע קינדער קיין עַיִן־הָרָע, זוהן און טעכטער, שנור און איידעם׳ס, מיט אַלע אייניקליך—ווער איז צו מיר גלייך?

לְמָשָׁל נעמט פּוּרים צו דער סעוּדה.

וואָס פֿאַר א טַעַם, פרעג איך אייך, האָט אַ סעודה, אַז מע זעצט זיך צום טיש איינער אַליין מיט׳ן ווייב און מע עסט?

נו, שטעלט אייך פֿאָר, אַז איהר האָט שוין אָבגעגעסען די גוטע פיש מיט דער גוטער יוך, לאָקשען, צימעס, דאָס, יענע,— נו וואָס? בלאָטע שבבלאָטע! אַ פֿערד לְהַבְדִיל עסט אויך. א מענש איז דאָך אָבער נישט קיין פֿערד. ובפרט אַ יוד. ובפרט יום־טוב. ובפרט נאָך פּוּרים צו דער סעוּדה.

קודם־כל די קינדער זאָלען געזונד זיין.

אכט האָב איך זאָלען געזונד זיין, אַלע אויסגעגעבענע. (געוועזן צוועלף, פֿיער זענען, די צו ליינגערע יאָהר, אוועקגענאַנגען.) האַלב זענען זוהן, האַלב זענען טעכטער; פֿיער איידעם׳ס און פֿיער שנור; האָט איהר שוין קיין עין־הרע אַ קִימַא־לִן פֿון זעכצעהן.

היינט אייניקליך זאָלען געזונד זיין!

נישט צו פֿערזינדיגען, ווארום אַלע טעכטער און אַלע שנור קינדלען ברוך־השם אַלע יאָהר; ביי וועמען ס׳איז פֿאַראַן עלף, ביי וועמען נייען, ביי וועמען זיבען; קיין עֲקָרוֹת, אַזעלכע הייסט דאָס וואָס זאָלען חָלִילָה נישט האָבען נאָר נישט, איז ביי מיר נישט פֿאַראַן.

נאָר מיט איין זוהן, מיט׳ן מיטעלסטען, האָב איך געהאַט אַביסיל צו טהון: מיין שנור האָט אַ צייט קיין קינדער נישט געהאַט. נישטאָ און נישטאָ און גענוג!

האָט זיך אָנגעהויבען א סְכָנָה: דאָקטוירים, דער רַבִּי, להבדיל דער טאָטער—עס העלפֿט נישט.

בקצור־הַדָּבָר ס׳איז געבליבען גט׳ען זיך.

מילאָ גט׳ען זיך — גט׳ען זיך. ס׳איז גע[illegible]מען צום גט׳ען זיך—ווער? וואָס? זי וויל ניט!

וואָס הייסט זי וויל ניט? זי האָט איהם, זאָגט זי, ליעב, וואָס הערסט דו זי, זאָג איך, וואָס זי האָט דיך ליעב? זאָגט ער: איך האָב זי אויך ליעב. וואָס מיר ליעב, זאָג איך, אַז דו האָסט נישט קיין קינדער מיט איהר? מאַכט ער: נאָט איז א פֿאָטער...

הקצור־הדבר זיי האָבען זיך נ י ש ט גע׳גט, און גאָט האָט געהאָלפֿען שוין אַ יאָהר זעכס אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קינדלען, קינדעלט זי וואָס א יאָהר, וואָס אַ יאָהר; ניט לאַנג איז זי זיך מְיַשֵׁב און האָט נאָר א צווילינג!...

אין דער גרינדונג פֿון שותּפֿישע פֿאַבריקען קען פֿאַר אונז אויפֿוואַקסען אַ וויכטיגע קראַפֿט. פֿון איהר קענען מיר וואַרטען אויף אַ גרינדליכע און ווירקליכע פֿערבעסערונג פֿון אונזער לאַגע ווי אין ארץ ישראל אַזוי אויך אין אַלע אַנדערע לענדער, וואו ס'איז נור פֿאַרהאַן אַ אָרימער יודישער המון. די גרינדונג פֿון שותּפֿישע פֿאַבריקען וועט שאַפֿען אַרבייט פֿאַר פֿיעל הענד, זי וועט שאַפֿען פֿיעל נייע פּרנסות און אויפֿהויבען אויף אַ העכערע מדרגה די פֿיעל מענשען, וואס לעגען זיך איצט פֿאַר אַ צו שווערע משא אויף דעם כלל. דערצו מוז מען אָבער אַרבייטען מיט פֿאָרזיכט און אָהן איילעניש. די אַרטעלען זענען אַ גוטער אָנהויב צו זיי. עס ווערען שוין אפילו איצט געמאַכט די ערשטע טריט צו אַ העכערע, מעהר אָרגאַניזירטער אַרבייט. מיר האָבען שוין אויך דערמאַנט אין אונזער ערשטען אַרטיקעל פֿון אַ שותּפֿישער טאַבאַקפֿאַבריק, פֿון אַ שותּפֿישער אייזענפֿאַבריק און שותּפֿישע בעקערייען, וואָס ווערען איצט פֿון יודען געגרינדעט אין רוסלאַנד. איצט הערען מיר אויך פֿון דעם פּלאַן פֿון אַ שותּפֿישער דרוקעריי אין קיעוו. די רוסישע רעגירונג האָט איצט פֿיעל פֿערלייכטערט דעם וועג צו גרינדען אַרטעלען און אַלערליי שותּפֿישע געשעפֿטען. עס דאַרף נור דערצו געמאַכט ווערען אַ קאָנטראַקט ביים נאָטאַריוס, אַנדערע ערלויבענישען ווערען ניט פֿערלאַנגט. בכן איז פֿון דער רעגירונגס זייט קיין מניעות ניטאָ. דאָסזעלבע איז אויך אין אַנדערע לענדער. די שווערקייט ליגט נור אין דער אָרגאַניזאַציאָן. פֿרייהער פֿאַר אַלץ דאַרף מען זעהן, אַז די שותּפֿות־חברה זאָל אין זיך אַריינגעהמען נור מענשען, וועלכע זענען מעהר אָדער ווייניגער צוגעבונדען איינע צו די אַנדערע. אחדות איז דער ערשטער כלל פֿאַר אַזוינע חברות. חברים מוזען אויפֿגענומען ווערען נור מיט גרויס איבערקלויבעניש. דאָס ווערט אָבער אין די יודישע אַרטעלען ניט גענוג אָבגעהיט. אין איינינע ערטער זענען אַרטעלען געגרינדעט געוואָרען צוזאַמען פֿון יודישע און קריסטליכע חברים. דאָס איז אַ פֿעהלער, וועלכער קען מיט דער צייט די אַרטעלען אין גאַנצען צושטערען: ערשטענס, גלויבען מיר בכלל ניט אין די שטאַרקייט פֿון שלום און אחדות צווישען יודישע און קריסטליכע אַרבייטער; און צווייטענס, דאַרף נאָך ניט פֿערגעסען ווערען, אַז די שותּפֿות־חברות האָבען אין זינען ניט נור עקאָנאָמישע צוועקען, נאָר אויך קולטורעלע, ווי די גרינדונג פֿון ביבליאָטהעקען, לעזעצימערן, שולען א. ד. ג. — און דאָ וועלען שוין די יודען מיט די קריסטען האָבען אַזוי פֿיעל פֿערשידענע אינטערעסען, אַז עס וועט זיין אונמעגליך דאָס חבר'ישע לעבען און שותּפֿישע אַרבייט. בעסער איז גלייך פֿון אָנהויב אויסצומיידען אַזוינע טריט, וועלכע מוזען דערנאָך ברייננען צו שפּאַלטונגען און סכסוכים. מיר פֿערלאַנגען דערום אייגענע אַרטעלען, אייגענע שותּפֿישע געשעפֿטען און אייגענע פֿאַבריקען.

י. ל.

וואס זאל די יודישע קאלאניאל באנק ניט טהון?

(אַ תשובה אויף דעם אַרטיקעל פֿון ד״ר ז. ביחאָווסקי, יוד נו׳ 50).

פֿאַר אַלעם פֿאַקטען.

דער בעשלוס צו גרינדען אַ יודישע באַנק איז אָנגענומען געוואָרען אויף דעם 2-טען באַזעלער קאָנגרעס, דאָס הייסט מיט דריי יאָהר צוריק. צוערשט איז אייגענטליך אויפֿגעשטעלט געוואָרען דער פּלאַן צונויפֿצוקלויבען 50 מיליאָן רובעל (5 מיליאָן פֿונט שטערלינג), און דער קאָנגרעס איז געוועזן בעלעבט פֿון דער האָפֿנונג און גלויבען,

---

איהר זאָלט זעהען ביי מיר אייניקליך — אַלע געראָטענע, איך זאָג אייך אַנטיקען, איינס שענער פֿונ׳ם אַנדערען, אין זייערע פּנים׳ער נישט אַריינצוקוקען!

היינט ווי אַזוי לערנען זיי! טאָמער ווילט איהר—איז אַ בלאַט גמרא אויסוויינינג, פֿון חומש, מיט רש״י, מיט תּנ״ך, מיט דקדוק, מיט די אַלע איבעריגע היינטיגע שאַלעמויזען שמועסט מען ניט. זייער לייענען און זייער שרייבען יודיש און רוסיש און דייטש און פֿראַנצויז!

אַז איך בעדאַרף אַמאָל אַ בריוויל איבערלייענען, איין אַדרעס אָנשרייבען צי וואָס, ווערט אַ מלחמה: „זיידעניו, אָט וועל איך! זיידעניו, אָט וועל איך“!

אַי וואָס? איהר וועט פֿרעגען: „פּרנסה? עט! פֿאַראַן אַ גרויסער גאָט! ער פֿיהרט אויס. אַמאָל אַזוי, אַמאָל אַזוי. אַמאָל בעסער, אַמאָל ערגער — מע מוטשעט זיך און מע קומט דורך מיט׳ן יאָהר, אַבי געזונד, קיין צרות איז מען ניט ושעדנע.

מיין עלטערען זוהן, זינט מע האָט אַרויסגעטריבען פֿון די דערפֿער, איז נעביך זעהר נישט גוט; געזעסען איז ער אין זלאָדייעווקע, געהאַט גאַנץ פֿיין פּרנסה, געפֿאָהרען איין מאָל אויף ימים־נוראים אין שטאָדט אַריין, ער קומט צוריק—סטאָפּ!...

און דעם אַנדערען זוהן מיינעם געהט גלאַט נישט. וואָס ער זאָל ניט טהון איז שלים־שלים־מזל, ווי זאָגט איהר „מיט דער פּוטער אַראָב“. קויפֿט ער תּבואה ווערט אַ זול. האַנדעלט ער איין אָקסען, פּגר׳ען זיי. ריהרט ער זיך צו צו וואַלד, איז אַ וואַרימער ווינטער. אַ בר־מזל! ער זאָל האַנדלען מיט תּכריכים וואָלט מען אויפֿגעהערט שטאַרבען.

דעם דריטען זוהן מיינעם איז יאַ געוועזן נישקשה, איז ער אין דער גרויסער שׂרפה ניט היינט געדאַכט, אָבגעברענט געוואָרען, אַרויס ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט.

נאָר איין קלענערען זוהן מיינעם איז קיין עין־הרע גאַנץ נישקשה: איין אייגענע שטוב, צוויי צינען, אַ שטיקיל קלייטיל, פֿון דעסטוועגען איז ער פֿון אַ נגיד נאָך גאַנץ ווייט. און אַז מע זאָל איהם צייטענווייז, ניט אונטערהעלפֿען, אַמאָל איך, אַמאָל דער שוועהר זיינער פֿון חאַפּלאַפּאָוויטש. וואָלט געוועזן חלילה נישט גוט, זעהר נישט גוט!

זעהט איהר, צו איידעמ׳ס האָב איך נאָר קיין גליק נישט. וואָס הייסט איך האָב צו זיי קיין טענות ניט און שעם זיך חלילה נישט מיט זיי, ווארום איך האָב, מעגט איהר מיר גלויבען, אַזעלכע איידעמ׳ס, האָט דער גרעסטער גביר פֿערמאָגט ווי ניט. פֿיינע קינדער, מיוחסים, פּאַדשוינען, קעסמעשען!

איינעם האָב איך איין איידעם פֿון גאָר אַ גרויסען יחוס, דעם חאַפּלאַפּאָוויטשערס איין אייניקיל, אַ זיידען קינד, אַ געראָטענער מיט אַלע מעלות און אַ גרויסער למדן, זיצט יומם ולילה און לערענט, איך האַלט איהם ביי זיך אויף קעסט פֿון נאָך דער חתונה אָן, ווארום ווען איהר זאָלט איהם קענען וואָלט איהר אַליין געזאָגט אַז ס'איז גאָר איין עבירה אַרויסצולאָזען אַזעלכס אויף דער וועלט—וואָס וועט פֿון איהם ווערען?

דעם אַנדערען איידעם האָב איך שוין נישט אַזאַ יחוס, נאָר דאָס קרן איז אָבער איין אַנטיק, דהיינו: וואָס ווילט איהר? שרייבען און לייענען און חשבונ׳ען און זינגען און טאַנצען און וואס ניט? היינט שפּיעלט ער אין שאָך — אַז מע שמועסט ער יכול׳ט! פֿון דעסטוועגען אַז ס'איז ניט באַשערט, ווי זאָגט שלמה־המלך: לא לחכמים לחם — אַלע קענערס געהען אָהן שטיוויל. איך האָב איהם שוין געפּרובט אויף אַלע זייטען; ער איז שוין געוועזן אַ קרעמער, און אַ מוכר־תּבואה׳ניק און אַ מעקלער און אַ מלמד און אַ שדכן—עס געהט נישט האָטש צערייס זיך!

נאָך איין איידעם האָב איך, שוין נישט אַזאַ גרויסער קענער, נאָר אויך נישט קיין אַבי ווער. די גוטע קאָפּ, מיט דער שענער האַנד, מיט דער בלאַט גמרא, מיט׳ן שענעם פּיסק — אַז ער רעדט, שיטען זיך פּעריל, אַ חיות צו הערען.

איין חסרון נור וואָס ער איז צו איין אידעלער, כמעט אַ רחניות, דאָס הייסט ער איז נישט איבעריג געזונד. דאָס הייסט אפילו אַז איהר

אַז עס וועט זיין זעהר לייכט צונויפצוקלויבען אַזאַ סומע צווישען אַ פאָלק פון מעהר ווי 10 מיליאָן מענשען, וואס ליידט אַזוי פיעל גלות. יודען בני רחמנים –– האָט מען געהאָפט — יודען וועלען געבען געלד! ווי אָפט פיהלט זיך נאָר אַ יוד אומגליקליך, אַז „מען נעמט נישט"... וויפיעל געלד געבען יודען אוים אויף ווינשטעלע־גראַמען, אויף קאַרטען, אויף פדיונות, אויף מאַרטעלס קאָניאַק, אויף לא יחרץ און גלאַט אויף נצחונות! היינט ווער שמועסט אויף אַזאַ זאַך?! אַ פינפרובעלשטיק אויף אַ קאָפ! גלאַט פאַר אַ צעקאַוועסט: אָט לאָמיר זעהן, ווי מען העלפט זיך אַ מאָל אַליין!

אינדעסען זענען שוין דאַמאַלס געווען פיעל מיטגלידער פון דער קאָמיסיאָן, וועלכע האָבען געהאָפט און געגלויבט ניט ווענינער ווי די אַנדערע, נאָר זיי האָבען זיך פאָרט געטראַכט: תפשת מרובה לא תפשת, האָבען בעשלאָסען צו בעשטימען דאָס גרונד־קאַפּיטאַל פון דער יודישער קאָלאָניאַל־באַנק אויף 20 מיליאָן רובעל, אין דער האָפנונג שפעטער צו פערגרעסערען דאס קאַפּיטאַל נאָך אויף 30 מיליאָן.

און מען איז זיך צופאָהרען פון באַזעל איבער דער גאַנצע וועלט מיט לייכטע הערצער און מיט גרויסער התלהבות, צו רעדען צום פאָלק, צו אַלע 10 מיליאָן יודען, אַז אַזוי ווי יעדער יוד טראַכט דאָס גאַנצע לעבען אויף אַ תכלית פאַר זיך און פאַר זיינע קינדער, אַזוי איז יעדער מחויב צו טראַכטען אויף אַ תכלית פאַר כלל ישראל, און מען זאָל זיך צוזאַמענעהמען און צוזאַמענלעגען כל איש אשר ידבנו לבו, ווארום דאָס גלות מוז נעהמען איין ענדע!

וואו זענען אָבער היינט די שענע האָפענונגען פון פאַר 3 יאָהרען?! האָט עס געפעהלט ענערגיע? האָט מען דען ניט גענוג גערעדט, נעאַרבייט? זייט יודען זענען אין גלות, האָט מען אפשר נאָך צו קיין זאַך ניט צונעלענט מעהר מיה, מעהר גוטען ווילען און געבראַכט אַזוי פיעל קרבנות ווי פאַר דעם ציוניזם — און וואָס איז דאָס רעזולטאַט?

ניט 50, ניט 20, — נאָר קוים $2\frac{1}{2}$ מיליאָן! $2\frac{1}{2}$ מיליאָן נאָך 3 יאהריגע שרעקליכע אנשטרענגונגען! די אורזאַכע פון אָט דעם טרויעריגען רעזולטאַט איז ניט ווייט צו זוכען: עס שטעלט זיך אַרויס, אַז אונזערע ליעבע ברידערליך ווייסען שוין לאַנג פון דעם רעצעפט, וואָס אונזער געעהרטער ד"ר ביחאַווסקי פערשרייבט יעצט: וואַרטען! זיי וואַרטען שוין טויזענדער יאָהרען: באמת, וואָס האָבען זיי זיך צו איילען? עס ברענט נישט! וואָס מען זאָל אייגענטליך אויסוואַרטען זאָגט אונז ה' ביחאַווסקי ניט, און דער כלל ישראל וויים עס אויך ניט, נאָר גאָר ניט, וואָס איז שייך: וואָס איז עפּיס דאָס חאַפּעניש? מען האָט געוואַרט אַזוי לאַנג, וועט מען וואַרטען און שלאָפען ווייטער.

דער עולם וואַרט — און שריי חי וקים!

אָט דאָס איז טאַקי אונזער נערוואַזיטעט און אונזער שוואַכע ענערגיע. אין קלייניגקייטען העלפט מען זיך נאָך אוים מיט די נערווען. חאַפּ־לאַפּ, אַ לויף, אַ שפרונג, אַ פאָהר, אַ געה. אָבער אַז עס קומט צו אַ לייטישער זאַך, צו אַ ערנסטער אַרבייט, ביי וועלכער מען מוז האָבען ישוב הדעת. ענערגיע און ווילענסקראַפט זיך צו זאָגען מיט דעם אַלטען יודישען זעלבסטבעוואוסטזיין: „זאָל די זון שטעהן, בלייבען, איך מוז מיינס אויספיהרען — דאַמאַלס שטעהן די אָקסען אונטערן באַרג און עס איז ניטאָ קיינער אין דער היים.

אונזער שוואַכקייט, אונזער אָבהענגיגקייט, זיי זענען שולדיג, וואָס מיר ליגען אַזוי טיעף געזונקען. אַזוי טיעף זענען מיר געפאַלען

וועט אַ קוק טהון אויף איהם אַזוי, איז ער דאַכט זיך — גאָר נישט. נאָר וואָס דען? דאס וואָס ער שוויצט. עס גיסט פון איהם דער שווייס. און דערצו נאָך דער הוסט. פון אַ צייט אַז ער האָט בעקומען אַ פאַסקודנע הוסט מיט אַ מין קוויטש און ס'איז איהם שוועהר צו חאַפּען דעם אָטעם. דאָקטוירים הייסען איהם טרינקען מילך און פאָהרען קיין בויבעריק אויף אַ דאַטשע. אַהין פאָהרען, זאָגט מען, אַלע קראַנקע. דאָרטען, זאָגט מען, איז פאַראַן אַ וואַלד אַזעלכער, וואָס איז אַ רפואה צום הוסט. רעכען איך אם ירצה השם איבער אַ יאָהר זומער, אַז גאָט וועט שיינקען דאַס לעבען, זיך דורכפאָהרען מיט איהם קיין בויבעריק. דערווייל ביז ער וועט אַמאָל ווערען געזונד ליגט ער מיט'ן ווייב און קינדער געוויינטליך אויף מיינע פלייצים.

היינט האָב איך נאָך איין איידעם, שוין גאָר אַ פּראָסטען, נאָר אַ האָרעפּאַשנעם יונג, דאָס הייסט חלילה נישט קיין בעל־מלאָכה, נאָר נישט קיין חדר יונגיל אויך.

ער איז אַ „פיליער" איז ער; ער האַנדעלט מיט פיש האַנדעלט ער; זיין טאַטע האַנדעלט מיט פיש, זיין זיידע האָט געהאַנדעלט מיט פיש, די גאַנצע משפחה זייערע ווייסען־נור פיש.

דאָס הייסט ווי זענען אפילו גאַנץ עהרליכע יודען, אָרענטליכע, נאָר פּראָסטע מענשליך.

וועט איהר דאָך פרעגען, ווי קומט צו מיר אַזאַ איין איידעם? מסתמא איז דרינען פאַראַן אַ מעשה, ווי זאָגט מען: אין אַ טייך וואַרפען זיך דורך אַלערליי פיש. מסתמא איז מיין טאָכטערס גליק אַזוי, אַז זי בעדאַרף האָבען אַזאַ מאַן.

דאָס הייסט, האָבען האָב איך צו איהם גאָר ניט, און מיין טאָכטער לעבט פאַר איהם דוקא גליקליך, ווארום בטבע איז ער דו אַ אַ גוט מענשיל, אַ דימענט, צוגעלאָזט הערט איהר, צו אונז אַלעמען ביז גאָר. וויפיעל ער פערדיענט גיט ער אָב איהר, און העלפט אוים יענע איידעמ'ס מיינע ווי ווייט מעגליך, וואס איז שייך זאָגען, ער האָרעוועט כמעט אינגאַנצען אויף אנ.ז, און האט פאר אונז אַלעמען דרך־ארץ, ווארום ער ווייסט גאַנץ גוט, ער פיהלט, פערשטעהט איהר מיך, ווער ער איז און ווער מיר זענען; ער איז ער און מיר זענען פאָרט מיר! מיט דער האַנד, הערט איהר, קאָן מען דאס ניט אַוועקמאַכען.

אַז עס מאַכט זיך אַמאָל, מע קומט זיך צונויף צווישען מענשען און מיינע זוהן מיט מיינע איידעמ'ס מאַכען אַ שמועס מכח עפּיס אַ דין אין שלחן־ערוך, צי אַ שאַרף שטיקיל גמרא, צי גלאַט אַ פסוק, מוז ער נעביך זיצען און שווייגען, ווארום ס'איז פאַר איהם ניט דאָ געראַכט אַ סוד.

אַודאי מעג ער זיך איבערנעמען וואָס ער האָט אַזוינע שוואָגערס און מעג האָרעווען פון זייערט וועגען! ווי זאָגט איהר? ניט אַזוי?

דערפאַר האט ער אָבער קינדער דוקא געראָטענע, וואָס מע קריגט זיי ניט. ער וויל זיי זאָלען אַלסדינג קאָנען. ער פיהלט, פערשטעהט איהר מיך, אַז איהם פעהלט דאָס מין.

אַצינד, אַז איהר זענט שוין אַביסיל בעקאַנט מיט מיין געזינדעל, פערשטעהט איהר שוין וואס פאר אַ יום־טוב ביי מיר איז און וואָס פאַר אַ נחת איך האב, אַז עס קומט אַ יום־טוב, למשל פורים צו דער סעודה, און אַלע קינדער מיט אַלע אייניקליך זיצען אַרום טיש, מע עסט דעם גוטען קוילעטש, מיט די גוטע פיש, מיט די גוטע לאָקשען מיט יויך. און מע טהוט אַ זינג אַלע אינאיינעם דעם „שושנת יעקב צהלה ושמחה" — ווערט ליכטיג אין אַלע ווינקעליך, לעבעדיג, פריילין! —

קיין נגיד, הערט איהר, בין איך ניט, נאר נחת פון קינדער האב איך קיין עין־הרע מעהר פונ'ם גרעסטען נביר אין כתרילייווקע!

(פאָרטזעצונג קומט).



אז אפילו אויף מענשען, וועלכע זענען בעשטימט דאס פאלק צו וועקען און וועלכע זענען אויך דעם כלל טריי און איבערגעבען — פאלט אין ענטשיידענסטען מאמענט א פחד, און אויך זיי געפינען ארויס איין אלט מיטעל — וואַרטען.

אבער ה. דר. ביהאַווסקי האט דאך עפּיס נעפיהלט, אז גלאט ווארטען האט שוין אפילו ביי יודען אויך קיין טעם ניט, מילא חסידים ווארטען ביים רבי'ן און האפען פארט א מאל עפּיס אין די צייהן אריין, אסימילאַטאָרען ווארטען אין קארידאר ביי זייערע קריסטליכע פריינד און האפען א מאל א קאמפּלימענט, אז מען קען זיי גאר ניט דערקענען פאר יודען; אבער ווי אזוי זאלען עס ציוניסטען ווארטען? פאלט ה' ביהאַווסקי, וועלכער איז אליין א מתנגד פון פשט'ליך, אויף א המצאה: מיר וועלען — זאגט ער — דיפּלאָמאַטיש ווארטען!.. דיפּלאָמאַטיע א היין, דיפּלאָמאַטיע אהער — פון גאר נישט ווערט גאר נישט! מען דארף אויף פּראָסט יודיש, געלד — דאס איז דער זין פון דער לאַנגע רעדע. און גאר דער האט דאס רעכט מיטצורעדען, וועלכער קומט מיט א קלאָרען פּלאַן, ווי אזוי דאס געלד צו בעקומען. עס איז ניט לייכטער אין דער וועלט, ווי זיך צומאַכען פאר א תּם וישר: איך בין ניט קיין סוחר און ניט קיין בן סוחר, נאר פון דעסטוועגען א. ז. וו. א. ז. וו. קאליע מאַכען איז קיין קונץ ניט: ווי אזוי מאַכט מען אבער צורעכט? דאס איז די פראגע. מיר האבען שוין געזעהן, ווי איך האב פריהער ערקלערט וויפיעל אקציען עס איז געלונגען צו פערקויפען, ווען די באַנק איז ניט געווען געעפענט. מיט יעדעם יאהר, מיט יעדעם חודש זענען די איינצאַהלונגען אלץ ווייניגער געוואָרען, ווייל די אקציאָנערען ווייסען ניט, וואס איז מיט דער באַנק. פיעל ציוניסטען און אויך דאס דירעקטאָריום האבען פיעל קרבנות געבראַכט כּדי די באַנק זאל קענען געעפענט ווערען, בכדי אריינצוברענגען לעבען אין די באַנק און צו ערווערבען דעם רעשט פון דעם קאפּיטאל, — און יעצט קומט ה' ביהאַווסקי און הייסט וואַרטען!

יעדער ווייסט זעהר גוט, אז צווישען אויפזיכטסראַטה און באַנק־דירעקטאָריום, און איבערהויפּט צווישען ציוניסטען און אפילו ניט ציוניסטען, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דער באַנק, איז ביי אלעמען איין דעה, אז די קאָלאָניאַלבאַנק איז בעשטימט נור פאר ארץ ישראל, אבער ווען? אז עס איז פאַרהאַן דערצו די מעגליכקייט, וואס טהוט מען אבער, ווען די מעגליכקייט דערצו איז ניט פאַרהאַן? מיט 2½ מיליאָנען, און מיט 2 מאל אזוי פיעל און מיט 4 מאל אזוי פיעל קענען מיר אונזערע פּלענער דאָרט ניט אויספיהרען, בכן וואס בלייבט זשע צו טהון? דא'ף מען זעהן טראַכטען אויף מיטעל, אום צו קומען לכל הפחות צו דעם מינימום, וואס איז בעשטימט געוואָרען אויפ'ן באזעלער קאָנגרעס. ווי אבער און וואס פאר א מיטעל זענען נייטהיג — דאס האבען יעצט צו בעקלעהרען די דירעקטאָרען און דער אויפזיכטסראַטה פון דער באַנק. לויט מיר איז בעקאַנט, האבען זיך די פיהרער פון דער באַנק נאך ניט אויסגעשפּראָכען, וואס זיי רעכנען צו טהון און וועלכע מיטלען זאל אויפ'ס נייע אנגעווענדעט ווערען, כדי צו פערקויפען דעם רעשט אקציען. דער דר. הירצל רופט דאס באַנק־קאפּיטאל "יתומים־געלד", ווייל דאס יודישע פאלק איז א יתום. און ווי אזוי מיט יתומים געלדער אומצוגעהן, ווייסען גאַנץ גוט די באַנק־דירעקטאָרען, וועלכע זענען אזעלכע גוטע ציוניסטען ווי מיר אלע.

עס איז ניט ריכטיג, דאס עס האט ווער געזאגט, אז דאס ווארט "אנדערע לענדער" האט אריינגעשטעלט אין די תקנות פון דער באַנק נור "הבחור הזעצער". ווען ה' דר. ביהאַווסקי זאל געווען טהייל נעמען אין דעם 3־טען קאָנגרעס, אדער ווען ער זאל געווען לכל הפחות דורכלעזען די תקנות פון דער באַנק, וואלט ער געוואוסט, אז דער 3־טער פּאַראַגראַף אין דעם גרונדאַקט פון דער באַנק איז געענדערט געוואָרען נור אויף אזא אופן, אז קאָלאָניזירען דארף די באַנק נור אין פּאַלעסטינא און סוריען, אבער יעדע אנדערע געשעפטען קען זי בפירוש מאַכען אין אנדערע לענדער. און על פי אמת, אלע קאָנגרעס־מיטגלידער האבען גאַנץ גוט פערשטאַנען, אז יעדעס געשעפט, און נאך מעהר א באַנק אינסטיטוט, קען זיך ניט בינדען הענד און פיס און זאגען: דא שטעהט און ריהר זיך ניט פון ארט בפרט נאך איצט, אז דער יודישער באַנק פעהלט נאך 7/8 קאַפּיטאַל און זי מוז עס זוכען אין אנדערע לענדער. ארץ ישראל איז א לאַנד וואוהין מיר דאַרפען געלד ברייננגען, און נאר א סך געלד, אבער ניט דאָרטען געלד זוכען, ווייל מיר וועלען עס דאָרט ניט געפינען. קאַפּיטאַלען קענען מיר נור זוכען אין אייראָפּא און נור דאָרט, וואו דאס רוב יודען וואָהנען, אבער ניט מיט דעם דרך פון ווארטען, פון שלאָפען. מיט דעם גאַנג פערליערט דאס פערטרויען צו דער באַנק. מיר ליגען שוין 3 יאָהר אין היהנער־פּלעט, מען הערט ניט, מען ווייסט ניט: צי מיר לעבען, צי מיר זענען געשטאָרבען!

איך וויל נור נאך זאגען עטליכע ווע־טער וועגען דער ארבייט פון דער באַנק. די באַנק איז געשאַפען נור אלס מיטעל פאר דעם פּאָליטישען ציוניזם, ד. ה. נור פאר ארץ ישראל. אבער גרויס צו נעהמען ארבייטען אין פּאַלעסטינא קענען מיר נו־ דאן, ווען אונזערע פּאָליטישע צוועקען וועלען ארויס מכח אל הפועל און ווען מיר וועלען האבען דאס נייטהיגע קאַפּיטאַל (בעשלוס פון דעם 2 טען באַזעלער קאָנגרעס). נעהמען איצט דאס ביסיל געלד פון דער באַנק, דאס ביסיל יתומים־געלד, און מאַכען אין ארץ ישראל אפּאַר פאַבריקליך אויף היהנערשע פיס, אדער איינפיהרען א נייע "חלוקה" ביי די פּועלים, דערצו האבען מיר קיין רעכט ניט. דער באראָן ראָטשילד, יק"א און דאס אדעסער קאָמיטעט האבען מעהר געלד אריינגעלעגט אין פּאַלעסטינא, און דער פּאָליטישער ציוניזם איז דורך זייער ארבייט ניט מיט א טריט ווייטער געקומען, דאס דירעקטאָריום דארף קודם כל זעהן, צוזאַמענצוברענגען דאס גרונדקאַפּיטאַל פון דער באַנק און צו דיעזעם צוועק דאַרף, לויט מיין מיינונג, דאס ביסיל געלד, וואס מיר האבען, ניט ליגען ווי א שטיין, פערניהטעט אין א זאַק, ערגיץ איבער טהאל און איבער בערג. די באַנק דארף ווערען א "מעורב בין הבריות" און ארבייטען אין דעם לאַנד, וואו זי קען האפען צו פערקויפען איהרע אקציען. די באַנק דארף אין דעם לאַנד ארבייטען אלס פאָלקסבאַנק, פערשאַפען יודישע מיטלע סוחרים און האנדווערקער בילינען קרעדיט, שטיצען די געגענזייטיגע קרעדיט־פעראיינען און שותפות־חברות, פערבאָרגען געלד אויף רעגירונגס־פּאַפּירען און אויך אויף די אקציען פון דער יודישער קאָלאָניאַל־באַנק. די באַנק דאַרף זיך ניט יאָגען נאך גרויסע רוחים, זי דארף נור ווייזען יעדען פון אונז, אז זי לעבט, אז דאס קאַפּיטאַל איז ניט נור בשלמות, נאר עס ברייננגט נאך קליינע נוטצען. די באַנק האט געמאַכט פיעל רעש מיט איהר קומען, יעצט מוז זי בעווייזען, אז זי לעבט. עס איז א שוואכע טרייסט, אז מען קומט צו עמיצען און מען זאגט איהם: גיב געלד, מיר וועלען עס אוועקלעגען ערגיץ אין א מקום בטוח. עפּיס אנדערש איז, אז דער אקציאָנער זעהט די פרוכט פון זיין אקציע, אז די יודישע אקציע איז ניט קיין נעביכיל, קיין טובה־קוויטיל, נאר אז זי האט א ווערט, עובר לסוחר!

אין באזעל וועט איצט זיין די אלגעמיינע פערזאמלונג, און מיר אקציאנערען האבען נור איין זאך צו בעשליסען: ז א ל ד י י ו ד י ש ע ב א נ ק א ב ש ט א ר ב ע ן א ד ע ר ל ע ב ע ן? זאל זי אבשטארבען, איז געוויס קיין בעסער מיטעל ניטא, ווי איהר צו ראטהען, זי זאל גאר ניט טהון, נאר זיך אוועקלעגען שלאפען. 2—3 חדשים וועט מען נאך רעדען פון איהר, דערנאך וועט מען מיט דער צייט פערגעסען אין דער גאנצער זאך.

זאל זי אבער לעבען, דאן מוז זי לעבען ווי א יודישע פאלקסבאנק און אלעס טהון וואס לייטישע און סאלידע בייננק טהוען און נור דאמאלס וועט אונז געלינגען צוזאמענצונעהמען דאס גאנצע נייטהיגע קאפיטאל.

מיט דעם ענדיג איך: וואס זאל די יודישע באנק ניט טהון? זי דארף אלעס טהון, וואס עס איז נייטהיג פאר איהר ענטוויקלונג, נאר ניט נישט טהון, ווייל נישט טהון איז גלייך ווי איהר טויט.

ווארשוי, 17 דעצעמבער 1901.

מ. פעלדשטיין.

בריעף פון בערלין.

(ענדע)

„אלע, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דער יודענפראגע און זוכען ווי צו שטיצען און הויבען די פעראַרימטע מאסען פון פאלק, וויסען, דאס אויסער אלע אנדערע מיטלען מוזען מיר נאך אנווענדען דאס מיטעל צו קאלאניזירען סיריען און פאלעסטינא".

מיט די ווערטער הויבט אן דער בעקאנטער אלפרעד נאססיג צו ערקלערען דעם לעזער די וויכטיגקייט פון א זשורנאל, וואס נעהמט זיך אונטער אויסצופארשען פאלעסטינא און די ארומיגע לענדער.

אין עטליכע וואכען וועט ארויסגעהען א זשורנאל אונטער דעם נאמען „פאלעסטינא". דער רעדאקטאר פון איהם איז דר. אלפרעד נאססיג און עס וועלען זיך בעטהייליגען דערביי א סך בעקאנטע מענשען פון אייראפא און פאלעסטינא, וועלכע זענען געניט און געלערנט אין קאלאניזאציאנס פראגען, און קענען פאלעסטינא ניט נור פון ביכער, נאר מיט די אייגענע אויגען.

דער לעזער, וועלכער האט געהערט פון דעם פעריין אין וויען, וואס קלויבט אלערליי מאטעריאל (ווירטהשאפליכע און היסטארישע) וועגען פאלעסטינא, קען מיינען, אז דאס בלאט איז דער ארגאן פון דעם דאזיגען פעריין. דאס איז אבער א פאלשע השערה. כדי צו וויסען וואס דאס בלאט „פאלעסטינא" וויל, וועלען מיר לאזען רעדען דעם רעדאקטאר אליין.

די היימישע יודישע בעפעלקערונג פון פאלעסטינא איז אָרים און אונגעבילדעט און איז ניט בכח זיך אליין אָהן די הילף פון אנדערע צו קאלאניזירען מיט א ריכטיגען יסוד. אויסערדעם זענען אין די לעצטע 20 יאהרען אנגעפאהרען אין פאלעסטינא א סך עמיגראנטען פון רוסלאנד, וועלכע האבען זיך דארטען ניט געקענט קאלאניזירען ווי עס דארף צו זיין נור דערפאר, ווייל עס האט זיך ניט געפונען קיין ריכטיגער פיהרער, קיין פראקטיש געבילדעטע חברה, וועלכע זאל זיי קענען דערלייכטערען זייערע ערשטע טריט, זיי אבהיטען פון גראבע טעות'ן.

ווייטער טאר מען ניט פערגעסען דאס דער שטראם פון דער עמיגראציאן איז נאך ניט אויסגעטריקענט. צוליעב די רדיפות, וואס יודען ליידען אויס, צוליעב דעם, וואס די אייראפעאישע לענדער און אויך אמעריקא אין געוויסען זין זענען פערשלאסען פאר דעם עמיגראנטען, וועט נאך דער שטראם ווערען ברייטער, און טויזענדער טויזענדער מענשען וועלען עמיגרירען אין פאלעסטינא. די קאלאניזאציאנס־ארבייטען אין פאלעסטינא האבען צוליעב דעם א גרויסע צוקונפט און עס איז א חוב זיך פארצובערייטען וואס פריהער און וואס בעסער, כדי למען די נייע קאלאניעס זאלען ניט האבען דאס שרעקליכע אויסזעהן, זאלען ניט ליידען פון די גרויסע פעהלער, פון וועלכע עס ליידען די היינטיגע קאלאניעס.

דאס ציעל פון זשורנאל „פאלעסטינא" איז א דרייפאכעס: ערשטענס, אויסצוארבייטען פראקטישע פלענער ווי צו קאלאניזירען די היימישע יודישע בעפעלקערונג אין פאלעסטינא, צווייטענס, צו ווייזען דעם וועג ווי צו גרינדען קליינע קאלאניעס פאר די יודען, וועלכע עמיגרירען פון אנדערע לענדער און קומען איצט אין קליינע פארטיען ד. ה. פארצובערייטען די קליינע קאלאניזאציאן, און דריטענס, פארצובערייטען דעם וועג און די אופנים פאר די מאסען־קאלאניזאציאן.

דאס בלאט וועט פערפאלגען פראקטישע ציעלען און וויסענשאפטליך וועט עס זיך בעשעפטיגען אזוי פיעל, וויפיעל עס איז נייטהיג פאר די פראקטישע ארבייט. אלצדינג וואס דער עמיגראנט אדער פארטיען פון עמיגראנטען דארפען וויסען, בשעת זיי לאזען זיך אוועק אין דאס פרעמדע לאנד, וועלען זיי געפינען אין דעם בלאט אויסגערעכענט פונקט פאר פונקט, ביז צו דער לעצטער קלייניגקייט. צום ביישפיעל: רייזעקאסטען, אייזענבאהנען, שיפען, די וויכטיגסטע געזעצען פון דער טערקישער רעגירונג וועגען עמיגראנטען, ידיעות וועגען דעם קלימאט, לאנד, וועגען די ערטער, וואו עס איז לייכטער זיך צו בעזעצען פאר א ערדארבייטער, פאר האנדווערקער, ידיעות וועגען די קראנקהייטען, אזעלכע געפינען זיך איין אין בעשטימטע געגענדען, נעמען און אדרעסען פון איינצעלנע מענשען, פון חברות, וועלכע שטיצען און העלפען דעם עמיגראנטען אין דער ערשטער צייט.

דאס בלאט „פאלעסטינא" זארגט זיך ניט נור פאר דעם עמיגראנטען דעם ערדארבייטער, נאר עס זוכט צו העלפען אויך דעם האנדווערקער און קויפמאן, וועלכער האט בדעה זיך צו בעזעצען אין פאלעסטינא, און עס בעגרענעצט ניט איהרע עצות אויף פאלעסטינא אליין, נאר זוכט דעם לעזער צו בעקענען אויך מיט דער קאלאניזאציאנסמעגליכקייט אין די ערטער און לענדער נעבען פאלעסטינא. סיריען, קליינאזיען, ציפערן און די עגיפטישע גרענצלענדער פון פאלעסטינא זענען די פלעצער, וועלכע קענען אויפנעהמען טויזענדער טויזענדער יודישע עמיגראנטען און זיי געבען די מעגליכקייט צו געפינען א מחיה, נאהענט פון זייער היסטארישען פאטערלאנד.

כל זמן דאס בלאט וועט זיך בעשעפטיגען דערמיט צו דערלייכטערען די היימישע זיך צו קאלאניזירען און בעהילפיג צו זיין די קליינקאלאניזאציאן קען עס זיך בעגעהן מיט די מיטלען וואס עס בעזיצט שוין, מיט דער הילף וואס עס וועט קריגען פון פאכלייט און געלערנטע מענשען, וועלכע זענען זיך מתעסק מיט קאלאניזאציאנפראגען. כדי אבער צוציהען צו דער קאלאניזאציאן פון פאלעסטינא גרויסע יודישע קאפיטאלען, די פאבריקאנטען און גוטסבעזיצער, כדי פארצובערייטען די מאסענקאלאניזאציאן, קענען שוין די מיטעל פון

בלאַט ניט סטאַיענען. מען מוז שיקען אַ עקספּעדיציע פון פאַכלייט, וועלכע זאָלען יאָהרען לאַנג שטודירען דאָס לאַנד אין איהרע פערגראָבענע אוצרות, מען מוז שיקען דאָרטען אינזשענירען, אגראנאמען, פאָרשטעהער פון בײנק און געשעפּטספירמען. מען מוז מאַכען פּראָבעפלאַנצונגען, פּראָבעפלאַנטאַציעס; דאָקטוירים מוזען זיך בעטהײליגען אין דער עקספּעדיציע, און אַלץ, וואָס פריהערדיגע געלערנטע האָבען שוין געדרוקט און פערעפענטליכט, מוז צוזאַמענגעקליעבען און דורכגעשטודירט ווערען. דאָס קען שוין דאָס בלאַט „פּאַלעסטינאַ" ניט בעוועלטיגען. און דערום האָט זיך געגרינדעט אין בערלין אַ קאָמיטעט „צור ערפאָרשונג פּאַלעסטינאַס און איהרער נאַכבאַרלענדער", אין וועלכעם עס זענען אַרײנגעטרעטען געלערנטע, פּראָפעסאָרען און עטליכע באַנקירען, פאַבריקאַנטען און סוחרים, וועלכעס האָט זיך געשטעלט די אויפגאַבע פאָרצובערייטען אין קורצען די ערשטע עקספּעדיציע. אין יאָהר 1902 גלייך נאָך פּסח וועט די עקספּעדיציע זיך אַוועקלאָזען מיט'ן שיף קיין פּאַלעסטינאַ. צוליעב דער עקספּעדיציע און צוליעב דעם וואָס דאָס קאָמיטעט איז גענוג פערזאָרגט מיט מיטלען, וועט דאָס בלאַט „פּאַלעסטינאַ" שפּיעלען די הויפּטראָלע אין דער פראַגע פון מאַסענקאָלאָניזאַציאָן.

צוליעב דעם זשורנאַל וועלען אונזערע פאָרשטעלונגען פון פּאַלעסטינאַ שוין ניט זיין אַזוי קינדיש.

מיר וועלען זיך נעהמען פאַר די קאָלאָניזאַציאָן מיט אָפענע אויגען און מיט דעם כח פאָרויסצוזעהן די רעזולטאַטען פון אונזער קאָלאָניזאַציאָנסאַרבייט.

די פּראַקטיש ציוניסטישע און די קאָלאָניזאַציאָנס טהעטיגקייט וועט זיין בערעכענטער שכל'דיגער און פון אמת'ן פּראַקטישען נוצען.

איטליכער, וועלכער וויים ווי אונוויסענד מיר זענען אין די פראַגע, מיט וועלכע דאָס בלאַט און דאָס קאָמיטעט וועט זיך ספּעציעל בעשעפטיגען, וועט פערשטעהן, ווי וויכטיג איז פאַר אונז דאָס נייע בלאַט „פּאַלעסטינאַ". און אַלע ציוניסטען אָהן אונטערשיעד פון פּאַרטייען וועלען זיך פרעהען, דאָס דער רעדאַקטער פון בלאַט איז דוקא דר. אלפרעד נאָססיג. — א. ע.

דער 5 קאנגרעס.

דאס פּראגראם.

ע ר ש ט ע ר ט אָ ג (ד אָ נ ע ר ש ט אָ ג).

פּארמיטאָג, 10 אַזייגער.

1. עפענונג פון קאָנגרעס דורך דעם פּרעזידענט פון אַקציאָנס־קאָמיטע.
2. וויבאָרעס פון לעגיטימאַציאָנס־קאָמיסיאָן, פון קאָנגרעס־ביורא און פון די איבריגע קאָמיסיאָנען.
3. געשעפטסאָרדנונג.
4. דין וחשבון פון אַקציאָנס־קאָמיטעט.
   א) אַלגעמיינער טהייל, רעפערענט אַרכיטעקט אָסקאַר מ אַ ר ־ מ אָ ר ע ק.
   ב) קאַססאַ־בעריכט, רעפערענט דר. אַ. קאַקעש.

נאָכמיטאָג, 4 אַזייגער:

5. ויכוחים וועגען דעם דין וחשבון.

צ ו ו י י ט ע ר ט אָ ג (פ ר י י ט אָ ג).

פאָרמיטאָג, 10 אַזייגער.

6. פראַגען איבער דאס קערפּערליכע, גייסטיגע און ווירטשאַפטליכע לעבען פון יודישען פאָלק, הויפּט־רעפערענט דר. מ. נ אָ ר ד ױ.
   I. איבער די פערבעסערונג פון געזונדהייט, רעפערענט דר. קאָרל י ע ר ע מ י אַ ס (פּאָזען).
   II. איבער דאָס גייסטיגע לעבען:
   א) יודישע וויססענשאַפט, רעפערענט נ. ס אָ ק אָ ל אָ ו.
   ב) העברעאישע שפּראַך און ליטעראַטור, רעפערענט דר. מ. ע ה ר ע נ פּ ר י י ז, סאָפיאַ.
   ג) יודישע קונסט, רעפערענט מאַרטין ב אַ ב ע ר.
   ד) פאָלקסבילדונג און פאָלקסערציהונג, רעפערענט דר. ס. ק ר ע נ ב ע ר ג ע ר, וויען.
   III. ווירטשאַפטליכע פראַגען, רעפערענט דר. יוליוס מ אָ ז ע ס, מאַננהיים.

די ויכוחים וועגען די אַלע רעפעראַטען זענען בעשטימט אויף ביז 3 אַזייגער נאָכמיטאָג.

ד ר י ט ע ר ט אָ ג (ש ב ת).

אָבענדזיטצונג פון 6 אַזייגער.

7. אָרגאַניזאַציאָן, רעפערענט דר. טהעאָדאָר ה ע ר צ ל.

(רעפעראַטען און דעבאַטען).

פ י ע ר ט ע ר ט אָ ג (ז אָ נ ט אָ ג).

פאָרמיטאָגס 10 אַזייגער.

8. נאַציאָנאַל־פאָנד, רעפערענט י. ק ר ע מ ע נ ע צ ק י.
9. די יודישע קאָלאָניאַל־באַנק, רעפערענט סיר פרענסיס מ אָ נ ־ ט ע פ י אָ ר ע.

נאָכמיטאָגס־זיצונג, 4 אַזייגער.

10. וויבאָרעס פון אַקציאָנס־קאָמיטעט און פון קאָמיסיאָנען.
11. פערשידענעס.

די יודישע וועלט.

רוסלאַנד. = זעהר שלעכטע ידיעות בריינגען די צייטונגען וועגען די רעזולטאַטען פון היינטיגען פּריזיוו. אין פיעל ערטער האָט מען צוגענומען לגאַטניקעס און עס איז דאָך געבליעבען אַ ניעדאָבאָר. ווי דער „וואַרש' דניעוו־ניק" איז מודיע, האָט מען אויף 792 מאַן, וועלכע מען האָט געדאַרפט אָבנעהמען פון וואַרשאַ — צוגענומען 354 קריסטען און 438 יודען. געשטאַנען זענען צום פּריזיוו 1459 קריסטען און 1350 יודען. נישט געקומען זענען צום פּריזיוו איבער פערשיעדענע סבות 169 מאַן דאַרונטער 105 יודען. דער „וואָסחאָד" בעמערקט דערויף, אַז דער רוב פון די נישט־געקומענע זענען אַזעלכע, וועלכע זענען שוין לאַנג אָבגעפאָהרען פון רוסלאַנד, און ווען מען זאָל אפילו זיי אַלע צורעכנען צו די יודישע פּריזיוונע קומט נאָך אַלץ אויס, אַז מען האָט פון יודען מעהר גענומען ווי פון קריסטען. אויף דער אַלגעמיינער צאָהל פּריזיוונע—2809 קומען אויס קריסטען 1450 מאַן און אָבגענומען האָט מען יודען 438 אָ 52% קריסטען נור 354 אָדער 45%! דאסזעלבע געשעהט אויך אין אַנדערע ערטער, ווי עס איז אויפגעוויעזען געוואָרען פיעל מאָל אין „וואָסחאָד" אויף גרונד פון די חשבונות פון מיניסטעריום.

= די וויטעבסקער סוחרים האָבען זיך געווענדט מיט אַ ביטע צום פינאַנץ־מיניסטעריום, אַז מען זאָל זיי ערלויבען עפענען איין האַנדעלס־שולע אין וויטעבסק בתנאי, אַז די שטאָדט זאָל געבען 35,000 ר' אַלס יעהרליכע שטיצע דער שולע און אַז עס זאָלען ווערען צוגענומען 50% יודען און אויב עס וועלען בלייבען לעדיגע פּלעצער זאָל מען אויף זיי צונעהמען אויך יודען.

= דעם 18־טען נאָוועמבער איז אין זאַל פון פּעטערבורגער בלאַגאָראָדנער סאָבראַניע געוועזען איין אָווענד לטובת דער חברה צו פערברייטען בילדונג צווישען יודען אין רוסלאַנד, וועלכער איז זעהר געלונגען און געבראַכט דער חברה אַ ריינעם געווין פון 2,800 ר'.

כדי צו פערגרעסערען איהרע מיטלען, האָט די חברה בדעה אויפצומאַהנען איהרע אַלטע חובות פון געוועזענע סטודענטען, וועלכע האָבען פון איהר

אַמאל בעקומען ׳שטיצע. צווישען זיי געפינען זיך היינט פיעל פערמעגליכע מענ־שען, וועלכע זענען אימשטאנד אבצוצאהלען זייערע חובות דער חברה. נאר זי בעדארפען מען זאל זיי דערמאהנען וועגען דעם.

= ווי מיר האבען שוין לאנג מודיע געווען האבען סוחרים אין פערשיעדענע ערטער זיך געסטארעט, אז מען זאָל צולאזען יודען אין די האנדעלס־שולען ביז 50% און אויב עס איז דא וואקאנסען—נאך איבער 50%. ווי דער „ווארש׳ דניעוויניק״ איז מודיע האט די לערנ־אבטהיילונג אין פינאנצ־מיניסטעריום ערקלערט וועגען דעם, אז די פראצענטמעסיגע בעגרענצונג פון אריינגעהמען יודען אין די מיטעל־שולען עקזיסטירט אויך פאר די האנדעלס־שולען, וועלכע געפינען זיך אונטער אויפזיכט פון פינאנצ־מיניסטעריום. מיט הסכמה פון די העכערע בעאמטע איז בעשטימט געווארען אריינצונעהמען יודישע שילער אין די האנדעלס־שולען פון פוילען 40%. אין ווארשויער ראיאן זענען דא 2 שולען וואו מען האט אריינגענומען יודישע שילער מעהר ווי די נארמע, היינו אין זגערזשער האנדעלס־שולע 75% און אין ביאליסטאקער 60%, ווייל די תקנות פון די דאזיגע שולען זענען נישט דייטליך. אין די ווייטערדיגע יאהרען וועט אבער ביסליכווייז ווערען פערקלענערט די צאהל לויט נארמע.

*

דייטשלאנד. = דער „רוסישער טעלעגראף־אגענטור״ איז מען מודיע אוים ל י י פ צ י ג : אז דעם 9/12 נייען סטיל האט דער מיניסטער פון פאלקס־בילדונג מודיע געווען, אז אטעסטאטען, וועלכע ווערען ארויסגעגעבען פון רוסישע פרויוענ־גימנאזיען זענען נישט גענוגענד, כדי איינצוטרעטען אין לייפציגער אוניווערזיטעט און אז פון דער רעגעל וועט נישט ווערען געמאכט קיין שום אויסנאהמע.

— די וויבארעס פון געמיינדע־פארשטאנד אין בערלין האבען זיך גע־ענדיגט און די ארטאָדאקסען האבען גובר געווען די ליבעראלען. אלע שטעלען פון די געמיינדע־פארשטעהער און אפילו פון זייערע קאנדידאטען זענען פערנומען פון ארטאראקסען.

*

אזיען. = ה׳ באססאן, דער דירעקטאר פון דער נייער שולע, וועלכע די „אליאנס״ האט געגרינדעט אין ה א מ א ד א ן קורדיסטאן, איז צוריקגעקומען פון זיין רייזע אין קורדיסטאן, וואו ער איז געפאהרען אין שליחות פון דער „אליאנס״ און דערצעהלט פון דארט זעהר אינטערעסאנטע חאָטש טרויריגע ידיעות: אין דער דאזיגער פערזישער פראווינץ וואהנען בערך 9500 יודען אין די שטעדט און 2500 אין די דערפער. זיי לעבען זעהר ארים. די פערמעגליכערע האָבען געוועלבען פון מאנופאקטור, בוימוואָלענע און אפטעקארסקע סחורות; דער רוב אבער זענען הוזירער אויף די דערפער, וואו זיי בייטען זייערע סחורות אויף פערשיעדענע פראָדוקטען ווי קארן, וואל, פעל, הלב א. ז. וו. אפטמאל קומט פאר, אז מען נעהמט צו ביי דעם הוזירער אויפ׳ן וועג אלעס, וואָס ער פערמאגט. בכלל זענען די קורדען נישט אזוי פאנאטיש ווי די פערסער. לויט דער מיינונג פון ה׳ באססאן וואלט געווען זעהר ניצליך פאר יודען, אז די „אליאנס״ זאָל גרינדען א שולע אין ס ע נ ע די הויפטשטאדט פון קורדיסטאן, ווייל די פערסיאנער האבען גרוים אבשיי פאר דעם שול־דירעקטאר פון דער „אליאנס״ און ער קאן דערום פיעל טובות טהון די דארטיגע יודען.

*

ארגענטינא. = אוים ארגענטינא איז מען מודיע דעם „דזשואיש כראָנקיל״, אז וועגען דער טרוקעניש איז היינטיגם יאהר נישט געראטהען די תבואות אין סאנטא־פע און ענטרעריאס. דער אדמיניסטראטאר פון דער קאָלאָניע מאזעסוויל האָט מודיע געווען, אז דער ווייץ און פלאקס זענען אין גאנצען פערפאלען געוואָרען. די אלטע קאלאניסטען, וועלכע האבען בעקומען א גוטען אורואזשאי פון לוצערן וועלען האבען צום לעבען. די יונגע קאלאניסטען אָבער וועלען מוזען אָנקומען צו שטיצע.

שמעון שמואל פרוג.

פון ר. ברייני ן, בערלין.

(ענדע).

אין דעם יאהר 1869 איז פרוג, אלס ניין יעהריגעס קינד, אנ־געקומען אין דער דארף־שולע, וואו ער האט געלערענט רוסיש לעזען און שרייבען. דריי יאהר האט ער געלערענט אין דער דארף־שולע, און דערמיט האט זיך געענדיגט זיין בילדונג, וועלכע ער האט אין זיין לעבען בעקומען פון לעהרער און שולען. דער חדר מיט זיינע מלמדים האבען אויף זיין טאלענט, אויף זיין גייסט, אויף זיינע ליעדער און געדאנקען מעהר איינדרוק געמאכט ווי די דארף־שולע מיט איהר לעהרע און לעהרער.

ווען פרוג איז אלט געווארען 16 יאהר, איז ער געגאנגען נאך חערסאָן צו זוכען מיטלען צום לעבען. דער קאזיאני־רב פון דארטען האט איהם גענומען צו זיך פאר א שרייבער אין קאנצעליאריע, ער האט איהם געפיהרט דאס מעטריקע־בוך. אין חערסאָן האט פרוג זיך בעקאנט מיט דעם יודישען לעבען פון אלע זייטען. ער האט געזעהען יודישע טרעהרען, יודישע ארימקייט און ערפאהרען פיעל פון יודישען פאמי־ליען־לעבען, זיינע גוטע און שלעכטע זייטען. דארט, אין חערסאָן, האט זיך פרוג בעקאנט מיט א קלענערן בעאמטען, וועלכער איז געווען א קארעקטער פון די „גובערנסקיא וויעדאָמאסטי״ און אויך א קארעס־פאנדענט פון אדעסער צייטונגען און דער וועניג־געבילדעטער בעאמטער האט געוועקט אין פרוג׳ען זיין דיכטערטאלענט, ער האט איהם געלערנט ווי מען „מאכט״ ליעדער. עס האט פיעל ניט געוועהרט, און פרוג האט זיין לעהרער אריבערגעוואקסען איבער דעם קאפ. דער בעאמטער איז געווען נור א „ליעדער־מאכער״, אבער פרוג איז דער געבארענער גאָט בעגנאדעטער דיכטער.

אין יאהר 1880 איז געדרוקט געווארען פרוג׳ס ערשטעס געדיכט אין דער דאמאלסדיגער יודיש רוסישער וואכענשריפט Разсвѣтъ. זיין טאלענט האט זיך ענטדעקט, אויפגעבליצט פונקט אין דער צייט, ווען אין די רוסישע יודען האט אויפגעלעבט און אויפגעפלאקערט דאס נאציא־נאלע געפיהל. דאס איז געווען א בליטץ פאר דעם גרויסען, שטארקען דונער, וועלכער האט פלוצלינג צוקלאפט, און צומישט פיעל רוהיגע יודישע קעפ.

שוין דאס ערשטע געדיכט פון פרוגען האט אויפזעהען געמאכט. מען האט גלייך ערקענט, דאס עס איז א עכטער דיכטער. אין אנהויב פון דעם יאהר 1881 האט מען פרוגען אראבגעבראכט קיין פעטערבורג. אין זעהר א קורצע צייט האט ער דורך זיינע ביבלישע געדיכטע אין דער רוסישע שפראך בעקומען א גרויסען נאמען אין דער רוסישער ליטערא־טור. ער האט בעזונגען און בעקלאגט זיין אלטעס פאלק ישראל מיט אזא קראפט, מיט אזא טיעפען פאעטישען געפיהל, ווי ביז איהם האט דאס נאך קיינער געטהון אין דער רוסישער שפראך. פערל האט זיך געשאטען פון זיין בריליאנטענער פעדער, איינע נאך דער אנדערער. ביל־דער, געשטאלטען האט ער געמאלט פון אונזערע אלטע צייטען מיט די העלסטע, שטארקסטע פארבען. לעבעדיג, פריש־צאפעלדיג האט ער געמאכט מיט זיין פאעטישען־כשוף בלאסע, אויסגעטריקענטע מעשות און לעגענדען פון אלטע צייטען. באלזאם האט ער געגאסען אין אונזערע ברענענדע וואונדען; מוטה, האפנונג, אמונה אין בעסערע צייטען האט ער אריינגעהויכט אין די הערצער פון זיינע שוואכע, פערצווייפעלטע, אונגליקליכע ברידער. מיט גיפטיגער איראָניע, מיט א אשמדאי־געלעכ־טער האט ער חוזק געמאכט פון אונזערע פיינד. ער האט פיעל יאהרען געוועקט, געמונטערט, געטרייסטעט, געשטארקט זיינע געדריקטע, ארימע ברידער. די גרעסטע רוסישע דיכטער און שריפטשטעלער האבען אויף פרוגען געקוקט ווי אויף איינעם פון די גרעסטע דיכטער אין דער רוסישער שפראך, און די בעסטע געדיכטע פון פרוג זענען די, וועלכע ער האט געשאפען פון תנ״ך, אדער אין וועלכע ער האט בעזונגען זיין פאלק, זיין פערגאנגענהייט און זיין צוקונפט. דער גרויסער נאמען, וועלכען פרוג האט בעקומען אין דער רוסישער ליטערא־טור האט איהם זיין קאפ ניט פערדרעהט, ווי פיעל אנדערע, ער איז טריי געבליבען זיין פאלק און זיין יודישער מוזע. אין דעם פערלויף פון די לעצטע 20 יאהר האט מען איהם אין פעטערבורג אפט געגעבען, מיט גאנצע גראבע ווינקען, צו פערשטעהן, דאס ער איז א יוד, און מען

האט איהם געזאגט דעם בעקאנטען פסוק: געה, ווייטער געה! מען האט איהם ניט איין מאל משלח געווען פון פעטערבורג, ניט חלילה, איבער זיינע זינד, זיין איינציגע זינד איז געווען, דאס ער איז א יודישער דיכטער, און ניט סתם א דיכטער. די גרעסטע רוסישע שריפטשטעלער זענען געווען פיעל מאל זיינע מליצי־יושר, אבער ניט שטענדיג האט דאס געהאלפען.

אין די לעצטע יאהרען האט פרוג געשריבען פיעל ליעדער און געדאנקען אין מאמע־לשון, וועלכע מען קאן רעכענען פאר עכטע פערל אין דער זשארגאן־ליטעראטור. און איבער זיינע יודישע פאלקס־ליעדער וויל איך יעצט רעדען. פרוג טראגט אויף זיין קאפ א גאנץ איינענאר־טיגע קרוין, ניט פון לארבער־בלעטער. ער שפיעלט אויף א גאנץ אייגענ־ארטיגען אינסטרומענט. דאס אינסטרומענט, די זשארגאן־שפראכע, האט זעהר וועניג סטרונעס, אבער וואס פאר א קינסטלער ער איז! ווי מייס־טערהאפט בעהערשט ער זיין אינסטרומענט, וואס פאר קולות, וואס פאר א מעלאדיען ציהט ער פון איהם ארויס! נאר צו הערען. פרוג איז אין דער זשארגאן ליטעראטור אמאל א פאעט אין דער העכסטער מדרגה, און אמאל, דעם אמת מוז מען זאגען, א מארשאלעק א בדחן. און אמאל ביידעס צוזאמען. אבער, דאס מוז מען צוגעבען, שטענדיג רעדט ער צום יודישען פאלק, צו דעם ארימען שוואכען ברודער, צו דעם יודישען המון־עם פון זיין גאנצער זעעלע, ער זאגט צו דעם יודישען פראלעטאריער:

פאר אייך, מיינע ארימע ברידער און שוועסטער,
וואס זענען צוזייט און צושפרייט אויף דער וועלט,
וואס קריכען און בלאנזען אויף טויזענדער וועגען,
אין רעגען, אין שטורם, אין היטץ און אין קעלט,
פאר דיך, אוי, דו עביגער קרעכצער און זיפצער,
פערשווארצטער, פערקלאגטער, פעריארמערטער יוד,
טהוט שאלען און זינגען, הילכען און קלינגען
מיין פרישעס, מיין לעבענדיג־פרעהליכעס ליעד.

(פרוג: „ליעד דער ארבייט").

און קיין וואונדער, דאס פרוג זינגט און דיכטעט, וויינט און בע־קלאגט דעם ארימען יודישען ארבייטער, דעם פערשווארצטען פערוואנעל־טען יוד. ער, דער פאעט, האט אליין צוגעבראכט זיין יוגענד צווישען ארימע קאלאניסטען. דאך ליעבט ער און שעצט הויך די ארבייט, העכער ווי אלעס. ער זינגט איהר א מזמור מיט התפעלות:

דער סערפ איז פון שטאהל, די סאכע—פון אייזען;
קיין צירונג קיין גרויסע זענען זיי ניט;
אין זיי אבער ליגט אונזער קראפט, אונזער לעבען,
אהן זיי איז אונמעגליך איין איינציגער טריט.
טא לויבט־זשע און זינגט דער מיה און דער ארבייט!
זינגט, גריסט זיי פון הערצען, ליעבענד און הייס!
געזונד זאלען זיין די הענד מיט מאזאליעס,
די שטערען, פון וועלכער עס גיסט זיך דער שווייס!

(פרוג: „ליעדער און געדאנקען" זייטע 71)

אזוי זינגט אונזער פאעט, דער קאלאניסטען־זוהן! ער בעזינגט ניט קיין „פינטעפליושקעס", ער בעגייסטערט זיך ניט מיט די שענע, אלבאסטער־ווייסע אויסגעכאלעטע הענטליך פון א דאמעלע — א ליידיג־געהערין, אטויגעניכטס. ער בעזינגט „די הענד מיט מאזאליעס". אונזער פאלקס־דיכטער בויגט זיך ניט פאר דעם שען געוועלבטען שטערן פון „א פריילין" וואס האט אונטער דעם שטערן קיין אייגציגען אייגענעם געדאנק. ער בויגט זיך פאר דעם שטערן, „פון וועלכען עס גיעסט זיך דער שווייס. די פאעזיע פון פרוגען ווירקט, אין אזעלכע פעלען, ניט ווי בערוישענדער וויין, וועלכער טרינקט זיך מיט פערגעניגען, אי! וואס מעהר מ'טרינקט איהם, דרעהט זיך מעהר און שווינדעלט מעהר אין קאפ, זי ווירקט אבער ווי פרישעס קוואלענדעס, קלארעס וואסער, וועלכעס מאכט ניכטער און קרעפטיגט דעם דורשטיגען און מיעדען. דער פאעט רופט דעם יודישען המון־עם ניט צו פערזינקען זיך אין חלומות, אין פוסטע פאנטאזיעס. ער וועקט די מאסע צו ארבייט, צו נעהמען זיך פאר דער סאכע, וואו עס איז נור מעגליך, און אין וועלכער עס ליעגט, נאך זיין מיינונג, פאר דעם יודישען פאלק זיין מזל וברכה.

קיינער פון די זשארגאן־דיכטער האט מיט אזא ביטערע, גיפטיגע, גאליגע סאטירע געשילדערט דאס יודישע שאכער־מאכער לעבען, די ווינד־פרנסות, ווי פרוג. ער לאכט און וויינט דאביי מיט בלוטהיגע טרעהרען.

איך לאך און איך קרעכץ,
איך זינג, און פון שמערץ
צוגעהט זיך, צורייסט זיך מיין הערץ...

אונזער פאעט געפינט אבער דעם עכטען יודען, זיין גוטעס הארץ, זיין שענע זעעלע אפילו אויף דעם מארק, אויף דעם יריד, אין רעכטען מיטען געשעפט, אין האנדעל און וואנדעל, אין מיטען הו־הא; ער געפינט די יודישע ארימקייט, עלענד און דלות אפילו ביי דעם סוחר, ביי דעם גראסהענדלער, מיט וועלכען עס קעהרט גאר די וועלט, אדער, ווי מען זאגט, די באר. דער פאעט צייגט אונז ווי דאס אלעס, -- ד. ה. דאס גאנצע געשעפט, דער גאנצער מסחר און פאדריאדען, — איז ווינד און שטויב, גאר נישט מיט גאר נישט.

אין זיין געדיכט „הייס און קאלט" שילדערט פרוג ווי דער יוד האנדעלט, הודזעט, קאכט אויף אלע ירידען, ווי ער לויפט, קויפט, פערקויפט פעל, אקסען, זאלץ, קארען, פלאקס, לעדער, און צום סוף, הערט א מעשה, שטארבט ער און האט אפילו קיין איינענע תכריכים, שטארבט א בלוט ארימאן. וויפיעל ביטערע, בייסענדע, שטעכיגע אי־ראניע, וויפיעל פאלקסטהימליכקייט ליגט אין די לעצטע שורות פון דעם ליעד. עס ווערט טאקע לייענדיג „הייס און קאלט":

ברענט, ברענט,—איהר וועט אבגעקיהלט ווערען, רב יוד!...
איהר איילט זיך נאך סחורה?—נאך אייזען, נאך ברעטער,
נאך זייד און נאך סאמעט—איהר פלאקערט, איהר זידט?
פערגעסט נאר ניט—זייט אזוי גוט—פון יריד
א שטיקעלע לייוואנט צו ברייגגען רב פעטער...
עס קלאפען די פושקעס... עס ארבייט די זעג:
פיער ברעטער, צוויי שערבליך—און אלעס מיט א'נ־עק
געקומען צופאהרען פון לעצטען יריד'ל...
נו, גיכער, שמשים! פערשיט שוין, בעהאלט!...
אוי, יודעליך! קאלט איז דארט—זאג איך אייך—קאלט! !...

(פרוג: „ליעדער און געדאנקען" זייטע 33)

זאגט, ברידער, דאס עס ווערט זעהר אומעדיג, טרויעריג ביים לעזען. דאס בילד איז ריכטיג,—נאך ווי ריכטיג! — עס ריהרט, רייסט, צופט ביים הארצען, עס שלעפט, ציהט טרעהרען פון די אויגען, און פרוג אליין לאכט כלומר'שט — א ביטערער געלעכטער איז דאס!

פרוג איז נאר ניט געגארט אין רעכענונג. ער ווייס, אז דער יודישער המון־עם פערלאנגט פון א משורר, א פאעט, עטוואס גאנץ אנדערעס, וואס ער איז פון דער נאטור. דער עכטער דיכטער איז פון דער נאטור א נביא. זיין הארץ פלאקערט פון ליעבע און צארען צו זיין פאלק. דער הייליגער אמת גיט איהם קיין רוה, עס גיסט זיך פון זיינע ליפען מיט פייערדיגע ווערטער. דער עכטער און רעכטער משורר איז אויך א גרויסער מאלער, א קינסטלער, א גרויסער טרוימער און שילדערט גרויסארטיגע בילדער פון דער פערגאנגענהייט, און זעהט

גרויסע חלומות אין צוקונפט, ער פליסט איין לעבען, האפנונג, מוטה איבעראל. דער עכטער פאעט טראגט שטענדיג אין האנד א כרענענדען פאקעל און בעלייכטעט די פינסטערניש, דען ער איז דער גרעסטער שונא פון פינסטערניש.

אבער:

פערשאלטען איז דער, וועמען גאט האט בעשערט
צו זיין א משורר... ביי יודען;
א משורר—א כלי-זמר, א בדחן איז ער:
א גראם און א ווערטיל, א ליעדיל, א נגון,
א דרעה זיך אהין און א קרים זיך אהער —
דער עולם זאל האבען פון איהם פערגניגען.

און דאך איז אונזער ליעבער פרוג זעהר זעלטען א בדחן, זעהר זעלטען נור א ווערטיל-זאגער. פיעל מאל קומט ער צו דעם עולם ווי א נביא: ער טרייסט, ער שטארקט, ער צייגט א דינען שטראהל פון ליכט, וועלכער ברעכט אויף די טיעפע פינסטערניש. ער זעהט דעם ליכטיגען שטראהל, חאטש קיינער זעהט איהם נאך ניט. ער רופט:

מיין ברודער! שלעכט איז דיר, איך ווייס;
נאר געה און טראג דעם יאך דעם שווערען,
שטעה שטאלץ און קרעפטיג אויף דיין ארט:
עס מוז, עס וועט דאך ליכטיג ווערען!
— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
עס וועלען אויפוואכען פון שלאף
גאר נייע לייט מיט נייע מוחות;
זיי וועלען ברייגגען אויף דער וועלט
פיעל נייע, פרישע, שטארקע כחות;
פיעל העלע שטראהלען, גרויסע ליכט
וועט דעמאלט ווערען אנגעצונדען;
דער שלאפער וועט בעקומען קראפט
און ליכטיג ווערען וועט דעם בלינדען.
דאס מוז זיין, ברודער!... אבער איצט,
דערווייל—איז גאט צו דאנקען, כ'לעבען,
פאר יעדען שטראהל, פאר יעדען פונק,
וואס צינדט זיך אן אין אונזער לעבען!...

(פרוג: „ליעדער און געדאנקען" זייטע 57,56)

אין אונזערע שווערע, שלעכטע, פינסטערע צייטען, ווען ניט דער שטארקער, טיעפער, הייסער גלויבען, דאס עס וועט דאך בעסער, ליכטיגער ווערען, וואלט גאר קיין מעגליכקייט געוועזען אויסהאלטען די שווערע מלחמה, מיט די אלע שטערונגען אין לעבען; עס וואלט גאר קיין קראפט געוועזען אויסצושטעהן די אלע שווערע קלעפ, וועלכע עס שיטען זיך ווי האגעל אויף אונזערע קעפ, און די שטארקע אמונה וואס מיר יודען האבען, דאס עס וועט, עס מוז בעסער, ליכטיגער ווערען, האבען מיר צו פערדאנקען אונזערע אלטע נביאים און אונזערע נייע נביאים; און פרוג איז איינער פון זיי. אין דעם גאנצען בוך „ליעדער און געדאנקען" איז פארהאן נור איין ליעד, אין וועלכען אונזער פאעט איז רוהיג, זיס און ליעב, נור איין ליעד אין וועלכען דער פאעט זיפצט ניט, קלאגט ניט, צארנט ניט און לאכט ניט, נור איין ליעד אין וועלכען מיר זעהען, דאס אונזער שטענדיג פערכמארעטער דיכטער בעטראכט און געניסט די שענע געטליכע נאטור מיט קלארע ניט פערוויינטע אויגען און מיט א נאאיווען-קינדישען געמיטה. דאס איז דאס ליעד „די נאטור". דער פאעט מאלט אונז מיט גאלדענע פארבען די נאטור, די וועלדער, די גרויסע אלטע בוימער מיט די גרינע בלעטער, די פייכטע גרינע טהאלען, די קאלטע קוואלען. און די נאטור רופט צום פאעט:

קום אריין אין וואלד! מיר וועלען
דיך עפרישען און ערקרעפטען,
ווי מיט ווייכע, גרינע פאדעם
דיך בעשפינען און בעהעפטען...
מיט א שטילען, זיסען דרעמיל
וועלען מיר דיין הערץ בעוועהען
מיט א ליעבען זיסען חלום
דיך ערקוויקען און ערפרייען...

דער פאעט פערגעסט אין וואלד און אין דער גאהענטקייט פון „די בעגאלדטע בלויע וועלען, וואו ער הערט יונגע, זיסע שטימען זינגען, זיינע אלטע גרויסע שמערצען, און טיעף אין הארצען פיהלט ער, ווי עס פליסען „נייע קרעפטען, נייע פלאמען". אבער אונזער פאעט ערוואכט שנעל פון זיין זיסען דרעמיל. די ווירקליכקייט צייגט איהם תמיד שווערע, טרויעריגע בילדער, און זיין פיעדעל קרעכצט, חליפעט. עס העלפט איהם דאן ניט דער ליעבער זומער, די פעלדער, די טהאלען, די הויכע שענע זאנגען, די זומער-פויגעליך און די סטאיעס בינען, וועלכע טאנצען שפרינגען און זומען. ער קאן פון זיין אלטען, נאגענדען שמערץ ניט פריי ווערען. ווי געטליך שען, טרויעריג-זיס, הערץ-רייסענד-מילד זענען די מעלאדיש קלינגענדע שורות:

ריין און ליכטיג איז דער הימעל;
פריש און פרעהליך וועהט דער ווינד...
„—זינג מיר, זינג א זומער-ליעדיל!" —
בעט דאס שוואכע, בלייכע קינד:
„—קומט מיט מיר אין טהאל, אין גארטען
פלעכט א קרענצעלע מיר אויס
פון די בלומען, וועלכע וואקסען
דארט און בליהען, שען און גרויס..."
אך, מיין קינד! דו זעהסט?—צעבראכען
העננגט מיין הארפע אויף דער וואנד,
אבגעוואהנט שוין לאנג פון שפיעלען
איז מיין שוואכע, קראנקע האנד;
אבגעוואהנט פון זיסע פריידען
איז שוין לאנג מיין קראנקעס הערץ.
זומער, ווינטער, הערבסט און פריהלינג
בלייבט אין איהם דער אלטער שמערץ.

(פרוג: „ליעדער און געדאנקען" זייטע 96,95).

יא, דער אלטער יודישער שמערץ קלינגט אין אלע פרוגס ליעדער, און דערום האבען זיי אזא שטארקע ווירקונג אויף דעם לעזער. פרוג קינסטעלט ניט זיינע ליעדער, ער קוועטשט זיי ניט ארויס פון פעדער מיט געוואלד. זיי פליעסען ביי איהם ווי פון זיך אליין. זיין שמערץ איז ניט געמאכט, ווי ביי פיעל אנדערע „אויך-פאעטען", ניט געהייכעלט. זיין שמערץ איז דער אייבינער שמערץ פון א געפייניגטען, געדריקטען, צערטראטענעם פאלק, אבער אויך זיין האפנונג, זיין גלויבען אין בעסערע צייטען איז עכט און ריכטיג און דערפאר קרעפטיגען זיינע ליעדער דעם לעזער. עס ווערט לייכטער אויפ'ן הארצען ווען מ'זאגט מיט פרוג אביסיל קינות. דורך די טרעהרען, וועלכע פערשלייערן אונזערע אויגען, זעהען מיר דאך דעם רעגענבויגען פון האפנונג.—

ישראליק דער משוגענער

פערפליהט אין די הויכע עולמות.

גערדוקט בהשתדלות

מענדעלי מוכר ספרים.

(ענדע)

דער פאלאץ איז אינוועניג טהייער נעפוצט. מעביל פון פימסענהאליץ, זילבערנע טישען געגרייט מיט נילדענע קרעדענצען און אלערליי כלים פון קריסטאל. עס שימערט, עס בלענדעט, פערנעהמט די אויגען. עס דרעהען זיך דארט ארום, אוי־ווען, בת־מלכות, באלאווע נעקליידט, אין גאז, כמעט האלב נאקעט, מיט הוילע ארעמס און מיט דעם גאנצען האלז ביז די ברוסט, פע, אין־דרויסען. עפיס נור טאקי ווי אין די גע־שריבענע מעשיות. — אויף א הויכער בימה אין דער מ׳ט שטעהט ווי איין אנגעמאהלטער גולם, אנגעבויגען דעם קאפ מיט א משונה ערנסט פנים דער אשמדאי מיט זיין כבוד אליין. יונגע מכשפה׳טעס, יפהפות דרעהען זיך ארום איהם, טאפען איהם, גלעטען איהם דאס ציגען־בערדיל און ער שמאכט עפים אזוי נארעשעוואטע פאר גרוים פערגניגען. אלטע מכשפהטעס, גרין־און־געל פאר קנאה, קוקען עס צו פון דערווייטענס, און אויס גרוים פארכט צו־צוגעהען נאהענט צו איהם, ער זאל זיי נישט א בריק טהון, נעהמען זיי אן פאר ליעב פראסטע לצים, אלטע דראבעס; טאנצען, שפרינגען משוגענערווייז אין א ראד און ביים פארבייגעהען ניבען זיי איהם אב כבוד מיט גרוים אבשיי: לצים־קאוואלירען טהוען זיך א בוק, און דאמען קליפות שנירען צונויף די ליפעליך און מאכען א קניקס. מען קניעט זיך, מען ביקט זיך און מען רויכערט איהם אונ־טער מיט ווייררויך. דער אשמדאי שמעקט דעם זענפטינגען ריח, גלייך ווי דאס איז איהם נייטיג אין לעבען אריין.

איבערהויפט האט דער אשמדאי אין יענער צייט אויסגעזעהען מיט זיין גאנץ בענעהמען: מיט זיין שמעקען, מיט זיין לאזען זיך גלע־טען און אלע זיינע חנ׳דליך — עפים טאקי זעהר לעקישעוואטע. גאר ניט, דאכט זיך, דער אשמדאי, וואס פריהער, גאר א למך, מישטעהנס־געזאגט, וואס בעט זיך ביי די ווייבער, וואס קוקט יענעם אין מויל אריין און בעדארף אנקומען צו אנדערע...

— ליבער, זיסער ישראליק!... ווענדט דער אשמדאי זיך צו מיר מיט א ווייכער, שוואכער שטימע פון געבעט — אוי, השמקני, ישראליק! מכות! ווערסט עס ביי מיר נישט פועל׳ען" — טראכט איך ביי מיר און מאך מיך תם, גלייך ווי נישט אנשטויסענדיג זיך וואס ער וויל, וואס השמקני בעטייט.

— א שמעק, א שמעק! — ניט ער מיר מיט א רחמנות־פנים׳ל צו פערשטעהען דעם טייטש — דו ווערסט מיר דערמיט צוגעבען כח... בתמיה, ווי נעשיקט זיך עס!

— מאך זיך נישט נעפגרט, ישראליק! ווייסט זעהר גוט ניש־קשה, אז "יענער", גאר דער גרויסער תקיף, ער וויל אויך דורך זיינע דיענער בעקומען קראפט, זאל דורך זייער דינסט זיין בכח... הא, וואס זאגען דארט עפים אייערע ספרים?

— והשנית — רעד איך מיר ווייטער טאקי מיינס, ווי כלומרשט נישט געהערט, וואס ער בעבעט מיר עפים אזוינס — והשנית פרעג איך דיך צו־וואס בעדארפסט די קבצנען ביי מיר א שמעק, אז די גאנצע וועלט ווייררויך שטעהט דיר פריי? נעהם, שמעק וויפיעל דו ווילסט.

— אט, הויבט זיך אן חקירה! נישט פאר דיין מוח, ישראליק, אזוינע הויכע זאכען... איבריגענס, שא! ברייגנען צום לאכען איינעם קען דווקא יענעמס א קיטצעל... אצינד פערשטעהסט דו שוין אביסיל?

— בע! — מאך איך מיט א קנייטשעלע — האסט אנגעטהון מיט דיינע קיטצלערס...

— גע טענה מיט א יודען! — מורמעלט דער אשמדאי, אוועק־קעהרענדיג אנגעברוגזט דעם קאפ אין דער זייט.

איינע פון די בת־מלכות, א שענע, שווארצהנ׳ווריגע קליפה הייבט אויף איהרע אויגען צו מיר און זאגט שטיל פערקאכט: קום — טאנצען!

טפוא! שפיי איך אוים, רויט ווערענדיג פאר בושה און טרעף גראד איינעם פון די "נישטגוטע", דעם יצר־הרע, גלייך אין בארד אריין.

— א דו, קלויזניק. פלאסקעדרינע, מעריד, פרא־אדם, אהן גע־פיהל, אהן טאקט, אהן וועלט, אהן לעבען, אהן אליך־מיט־אנאנדער! — ווארפט זיך דער יצר־הרע אויף מיר מיט מיאוסע ווערטער, און טהוט מיך, וואו דער שטיינער זיינער איז, א קיטצעל.

די קליפה ווינקט, ווינקט, נעהמט קיין אויג נישט אראב פון מיר איהר איטליכס בליק איז א פייל, טרעפט טיף אין הארץ, איטליכער קוק ציהט, ציהט... און באלד טאקי, אליין נישט רעכט צו געדיינקען ווי און וואס מיר איז געשעהען, שטעה איך נעארעמט מיט דער יפהפיה און ביידע פערפלאמט מיט א שמייכעלע טאנצען מיר קאדריל! מיט אונז אין קאהן טאנצען נאך פיל אנדערע פארליך לצים מיט קליפות פון אלערליי סארטען — אלע יענע פיינע לייט, וואס האבען אנגעטהון כבוד יודישע קינדער צו שטעהען אין זייער געשיכטע... דרעהענדיג זיך אין דער לעצטער פיגור פארביי דעם אשמדאי טהוט מיך די קליפה א ציה — אוי וועה! איך טהו מיך, איהר צו ליעב, א בוק, און גיב איהם א שמעק ווייררויך!... ער ווערט עפים פרישער, שטארקער, ווי איין אלטער תרח נאך א גוטען שמעק טאבאקע. ער טהוט א דריגע מיט די היהנערשע פים, פערבייסט דעם ווידעל — און פוטץ אראב פון דער בימה ניסענדיג, קייכענדיג פאר פרייד.

איך בלייב אהן א נשמה פאר שרעק און מיין: אט־אט חאפ איך פון איהם דעם איינענעם פסק, וועלכען יוסף דילעריניש האט אמאל געחאפט פונ׳ם סם נאך דעם שמעק ווייררויך, וואס ער האט איהם פאר רחמנות געגעבען.

— לעבעדיג, עולם! — ניט אונטער דער אשמדאי קוראזש — לאז זיך גיסען נסכים — גיסונגען פון וויין, פון וואס איהר ווילט!...

עס הייבען זיך אויף ווי א שטורמווינד לצים, קליפות פון פער־שידענע מינים און געשטאלטען, גרוים און קליין, און יונג און אלט אלע אינאיינעם. עס איז איין אויסמישעניש, א יאגעניש אהין, אהין... יענע מיט רויטע רויטע נעז, מיט געמבעס, פון דער גוטער קאמאנדע, לויפען פאראוים מיט א געפייפערײ, א ליארעם, א געשריי, לעבעדיג פרעהליך מיט׳ן קנאק.

— גיכער, ישראליק, אהער! זעה און הער מיין גרוים כבוד דא אויף דער ערד — זאגט דער אשמדאי און איז מיך מכבד מיט קוקען נעבענדיג מיר בשעת־מעשה א בויג אראב הינטענארום דעם קאפ.

עס הערט זיך א ווילדע שירה פון טויזענטער אפענע מיילער, א לאכען, א פלאטצען פון גלאז און פלעשער, א קלאפען, צעזעטצען, א ברעכען פון פעסער — עס גיעסען זיך נסכים פון בראנפין, וויין און אנדערע געטריינקען. עס הערט זיך אויך א ביטער געוויין פון ליידענדע,

א ברעכען די הענד, א שלויכטצען, א קרעכצען פון טויזענטער געבראָכענע הערצער — עס גיסען זיך נסכים פון בלוטיגע טרערען. עס איז איין אויסמישעניש פון פריידענגעשריי און פון אוי־וועה, פון שטאַרקע, האַפּערדיג א געטימעל און פון שלאַפּענקע געפאלענע קולות ביז אין הימעל, פון בייסעניש, רייסעניש, פון שטעכווערטער, געשפעט, לייטישע ציינגער און אָנצוהערניש מיט הענד, מיט פינגער.

אוי, נישט אָנגענעהם איז די שירה, וואָס די ערד זאָגט — א ווילדע, זעהר א ווילדע שירה!

— נענוג, גענוג! — שריי איך — גענואַלד לאָז זיין גענוג געקוקט! נישטאָ קיין ענטפער!...

דער אַשמדאַי, זעה איך, איז עפּיס פערדולט, שטאַרק פערענדערט. דאָס פּנים רויט, דאָס שוואַרצאַפּעלע פערגרעסערט, די אויגען ני גלעזערנע, אויסגעגלאָצט, דער קאָפּ טאַלעבענדעט זיך, קוים קוים ואָס ער פלאַגטעט מיט די פלינעל. ער זינקט דרעהענדיג זיך אין דער לופט אבהענדיג אַהין־אַהער, אַט־אַט, דאַכט זיך, פאַלט ער אַראָב ווי א שטיין, איך מיט איהם — און עס ווערען מיר צושאָטען די ביינער. שלעכט, א שרעק! איך חאַפּ מיך צו איהם — הע־הע! עס זעטצט איהם אַרויס פון דער נאָז א ריח פוך נסך: פון בראַנפּין, ספּירט. אַזוי, דו ביסט שכור! זאָג איך, און גיב איהם טאַקי מיט דעם גאַנצען כח א גוטען קניפּ — אויסקריינקען זאָלסט דו יענעמס בראַנפּין, יענעמס בלוט, נאָר נישט אַצינד; שפּעטער, שפּעטער, אַז איך וועל דיינער פּטור ווערען און אַרויס בשלום פון דיינע הענד. איך קנייפּ איהם, מינטער איהם — אומזיסט די מיה. מען מוז, טראַכט איך, רופען צו איהם זיינע מכשפהטעס, שפּיעכערקעס. איך קוק מיך אום אַהין צו זיי — אַלע זענען פערלעקט, יונג און אַלט — אַלע פערקנאַקט. נישטאָ, מישטעהנס־געזאָגט, מיט וועמען צו ריידען!... ס'איז מיר געווען צו מוטה ווי יענע בשעת די שיף זייערע טריינקט זיך אין ים.

און בשעת איך בין דאָ אַזוי צוטראָגען טהוט זיך פון אונטען עפּים א זעטץ, אַזוי אַז איך שפּרינג אַזש אונטער און דער אַשמדאַי טהוט זיך א האַפּ־אויף.

— טפוא, טפוא! — שפּייעט ער, שצירעט אויס א פּאָר אויגען און מאַכט מיט די לעפצען עפּיס אַהן ווערטער, שטאַרק צודולט.

איך גיב א קוק — הע־הע! מיר געפינען זיך אויף א דאַך ביי א פּאַנאַר, דורך וועלכען עס שיינט אַריין ליכט ווי דורך א פענסטער אונטען אין א גרויסע זאַל.

— אַט, וואַהין... פערקראָכען... א ראַטהויז... חי־חי־חי! — געבּעט דער אַשמדאַי, אונטערשמייכלעדיג ווי א שכור, קוקט אַריין פון אויבען אין זאַל דורכ'ן פענסטער און שאָקעלט מיט דעם קאָפּ ווי ער וויטעט זיך דאָרט מיט א בעקאַנטען — א־א, שלום עליכם, שלום עליכם פּאַני המן!

— וואָס המן וואו, היינט המן?! המן איז אויפגעהאַנגען געוואָרען מיט זיינע בנים שוין מעהר פון א פּאָר טויזענט יאָהר צוריק! רעדסט עפּיס מחילה ווי — ווי א שכור האָב איך געוואָלט זאָגען, און האָב פאַר מורא זיך געחאַפּט צוריק.

— בהמה! אַז מען דאַרף א גנב, בחמה, שניידט מען איהם פון דער תּליה! וואָס מיר וואָס א־מאָל וואָס, וואָס מיר היינט וואָס? הערסט, ישראליק — המן! אַלע דאָ זיינע בנים, ויזתא אויך — בעבענדיג אַזוי נעהמט ער און קוועטשט מיר צו שטאַרק דאָס פּנים צום פענסטער — זעהסט, האַ?

— יאָ! — זאָג איך, פערבייסענדיג די ליפּען — איך זעה פון דיין קוועטש קראָקויאַ און לעמבערג.

— גערעכט! — לויבט מיך דער אַשמדאַי, א קניפּ געבענדיג מיר אין בעקעלע — ווי ער קען עס אַביסיל געאָגראַפיע!! אַהן עין־הרע!... נו, וואָס ווייטער?

— די זאַל איז פול מיט מענשען. אייגער, זעה איך, שטעהט אויף דער בימה, און ווי ער עפענט נור אויף דאָס מויל פּאַטשט מען איהם שוין פון אַלע זייטען בראַוואָ!

— אַט דאָס מיין איך טאַקי! — לאַכט דער אַשמדאַי, א בויג געבענדיג מיר פון הינטען דעם קאָפּ און ווייטער א קוועטש — דו הערסט די דרשה?

— נישט, מישטעהנס־געזאָגט, וואָס צו הערען — ענטפער איך אונטער דער נאָז, פּאַראיבעל־האָבענדיג אויף דעם קוועטש.

— נישטאָ, זאָגט ער, וואָס צו הערען! — קרימט זיך נאָך דער אַשמדאַי, אַרויסשטעקענדיג מיר א צונג — יענער דאָרט, רעדט, דאַכט זיך מיט א מויל, גאַנץ קלאָר: ישנו, זאָגט ער, ס'איז דאָ א פאָלק, צווייעט צושפּרייעט, זאָגט ער, בכל — אין אַלע מדינות... הער נאָר ווייטער, ווייטער, וואָס ער זאָגט!

— אַלטע מעשיות! — זאָג איך, א מאַך־געבענדיג מיט דער האַנד — עס שלאָגט צום האַרצען, ווערט נישט גוט הערענדיג. פּע חלעבען! איך בעט דיך, לאָז זיין גענוג!

— א שאַד, חלעבען. דאָס וואָס דו האָסט געזעהען און געהערט איז ערשט א טראָפּען פונם ים. נאָר מיר אַליין איז אַצינד עפּיס אויך פּע בּוררר! מען בעדאַרף נעהמען נאָך א ביסיל נסך צום אויסניכטערען זיך... קום אַהין צווישין דאָס דייניגע...

— פאַר וואָס, גענואַלד, צווישען מייניגע?

— משקה אויף אָנצוטרינקען א וועלט — דאָס איז ביי זיי, דאָס איז זייער זאַך... יענער, וואָס האָט מיך צום ערשטען מאָל אָנגעטרונקען מיט ווייַן, מיך געמאַכט שכור, ווייסט־דו דאָך גאַנץ גוט, ווער ס'איז געווען — דאָס איז געווען אייערער, בניהו בן־יהוידע! וואָס, האַ, אפשר א ליגען? געה, פרעג אייערע קלויזניקעס; הער וואָס אייערע חכמים דאָרט זאָגען!...

— גענוג! — בעט איך מיך ביים טייפעל — עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ און איך בין דול... גענואַלד לאָז מיך אָב!

א מכשפהטע, א מכוערת, טהוט זיך פלוצלים א ווייז, מאַכט א קניקס, לויפט צו דערנאָך צום אַשמדאַי מיט א זיס שמייכעלע אויף די פערשנירטע ליפעליך, און שושקעט זיך מיט איהם אַוועק א היבשע צייט. עפּים געהט פיר צווישען זיי זעהר א וויכטיגע זאַך. ביידע זענען פערפלאַמט און פערטיפט שטאַרק אין עסק — דער אַשמדאַי ווענדט זיך שפּעטער אַביסיל צו מיר מיט די ווערטער:

— ריינע נסים נאָר איז תמיד מיט דיר ישראליק!... איך מוז באַלד טאַקי פון דאַנען אַוועק אויף דער ווייטער אינזעל "איל־דע־דיאַבעל" אַבאַרבייטען דאָרט א געשעפט מיט אַלע מיינע לייט אַזוי, אַז עס זאָל זיך רעש'ן דערמיט די וועלט. עס פערשטעהט זיך, איך וואָלט דיך אַהין פערשלעפּט און דו וואָלסט זיכער געוואָרען די כפּרה דאָרט... צו דיין טרפהנעם מזל אָבער בעדאַרף גראָד די דאָזיגע שענע בככודיגע מכשפהטע פאַהרען נייטיג אַהיים, אויף דער ערד, אין מיינע אָנגעלעגענהייטען. נו, וועט זי דיך מיטנעהמען. דו וועסט דאָרט זיטצען א קורצע צייט, זיך אויסרוהען, אַרויסשלאָגען דעם דול דיר פון'ס קאָפּ, ביז דער רוח וועט דיך חאַפּען און מיר וועלען ווייטער פליהען אין דער לופטען...

די מכשפהטע זעטצט זיך באלד טאַקי אַרויף רייטענדיג אויף אַ קאַטשערע, אויפ'ן קאָפּ ביי איהר האָט זי אַ היטיל מיט אַ פויגעל און פלעדערווישען, און איהר פון הינטען האָט זי מיך, ישראליק'ן דעם בר־מזל. איך זיטץ אויף דער קאָטשערע, אַנהאַלטענדיג זיך אין דער קליפה מיטביידע הענד און מיר פליהען געשווינד, הענדום־פענדום צו דער־ערד.

ער, זכרונו לברכה, און זיינע מקורבים.

(פון פראַסטע חסידישען שטייגער).

א מקורב — א ליטוואק.

XVII.

נאָר זעהט, וואָס עס קען זיך אַמאָל טרעפען!

אַליטוואַק איז ביי אונז אַ מקורב געוואָרען.

ער לעבט נאָך אפילו דער ליטוואק — עד היום!

די מעשה פון דעם ליטוואק איז אויך נישט קיין פשוט'ע, דאָס הייסט — ווי ביי אונז דער שטייגער איז געוועזען — יאָ פשוט און פאַרט נישט פשוט. אַ ראַטע זעלנער איז ביי אונז אין שטעדטיל געשטאַנען, און דער ליטוואַק האָט אין דער ראַטע געדינט. ביים ראַטנער האָט ער גאָר נושא חן געוועזען; "נאַשיווקעס" האָט ער איהם געגעבען". "סלוושבע" האָט ער געקאַנט ווי אַ וואַסער, וואָרום טאַקי: "וואו תורה דאַ חכמה", און לערנען האָט ער געקאַנט! פון צייט צו צייט פלעגט ער זיך אפילו בעווייזען אין בית המדרש; געעפענט אַ ספר, געלערנט — אַזוי ווי די ליטוואקעס לערנען: אין דער ברייט נישט אין דער טיעף! פון קעסיל, פערשטעהט זיך, האָט ער נישט געגעסען, פלעגט ער עסען שבתים... נו, אַהיים נעמען אַ ליטוואַק אויף שבת האָבען די בעלי־בתים קיין גרויסען חשק נישט געהאַט, איז ער אַריינגעפאַלען צו וועמען?

מן הסתם — צו נאָסקען!

און דאָס איז דער אָנהויב פון דער זאַך!

XVIII.

נאָסקע, פערשטעהט איהר מיך, האָט שוין דעמאָלט געהאַט דאָס צווייטע ווייב.

דער צווייטער זיווג איז אפילו „לפי מעשיו", נאָך מעהר – דער רבי ז"ל אַליין האָט מסכים געווען אויפ'ן שידוך, טהייל זאָגען אפילו, אז ער האָט געהייסען טהון, נאָר דאָס איז שקר – אבער מסכים געווען, דאָס איז אמת, האָט ער; און פון דעסטוועגען — אַ הימעל־זאַך — איז עס נישט געווען, ווי עס דאַרף צו זיין, ווי עס האָט פאַר אַזא נאָסקין געפּאַסט.

איך קען נישט זאָגען, פון אויבען אויף — נאָר שוין! ערשטענס אַ בת תלמיד־חכם, אויף איהר פאָטער, עליו השלום, האָט דעם רבינ'ס פאָטער זצ"ל, דער וואָרקער געזאָגט: דאָס איז אַ תלמיד־חכם! צווייטענס אַ יפת תאר; דערצו אפילו אַ בעל-הביתטע, קיין נראשען, חלילה, נישט אויסגעבאָרגט,— נאָר פאַר נאָסקין האָט עס באַלד אין דער התחלה נישט געפאַסט; זיין צדקה האָט זי נישט פערטראָגען!

ווי דער שטייגער איז — אַ יונג ווייביל, איין אַלטער מאַן, איז זי נעגאַנגען איז ספּאָדעק; האָט זי דאָס רעדיל געפיהרט און טאַקי איבערגעפיהרט. און נישט מיט אַמאָל, דערצו איז זי געוועזען צו קלוג, נאָר פאַמעליך, נאָר פאַמעליך, פריהער איז פאַר אָרימע לייט אָפען די שטוב, נאָר פערשלאָסען דאָס האַרץ, דערנאָך איז די טהיר נאָך אָפען, נאָר אין שטוב קען מען שוין נישט אריין! אַ יונג ווייביל איז זי — לויפט זי דעם אָרימאַן אַקעגען, פטר'ט אָב אויף דער שוועל מיט אַ פרוטה, מיט אַ שטיקיל ברויט און געה ווייטער!

צדקה, זאָגט זי, אָה איז מיר געשעהן — מהיכי־תיתא! נאָר ווי קומט איינשמירען די פאָדלאָגע?

און נאָסקע, נעביך, זיפצט און שווייגט.

דאָס אייגענע איז געוועזען מיט שבת־דיגע אורחים!

טאַקי אַ מצוה, נאָר זי אַליין, איז אויך אַ מענש, דאַרף אויך האָבען שמחת שבת! און אז עס קומען און זעצען זיך צום טיש חליים, לא עליכם, אָדער אַזוי פערוואַרלעסינטע, קען זי קיין שמחת שבת נישט האָבען! און אַז זי האָט נישט, האָבען זיי אויך נישט! שיקט זי אַזוינע אורחים אין גאָרקיך אַריין וכדומה!

זי איז בטבע נישט קיין גוטע געוועזען! און, זעהט איהר, דער ליטוואק איז איהר דוקא געפעלען! איהם האט זי דוקא פערבעטען אויף אַלע שבת!

ער האָט נושא־חן געווען!

XIX.

פון נאָסקען איז דער ליטוואק געקומען צום רבי'ן, עליו השלום!

ביי נאָסקען אין שטוב, האָט ער זיך, אַ פנים, אַזוי פיעל אָנגעהערט פון רבי'ן, זכרונו לברכה, אַז ער האָט זיך איהם פערגליסט און איינמאָל איז ער זיך מישב געוועזען, בעט זיך אָב אויף עטליכע טאָג און האַפּט זיך אַריבער צום רבי'ן!

איהר קענט פערשטעהן, וואָס פאַר א פנים ער האָט דאָרט דעמאָלט געהאַט! ערשטענס א סאָלדאַט, קיין זכר פון פאות, און געפוטצע שטיוואליך, א מונדיר מיט קנעפ און אַ ליטוואַק דערצו! אַ וואָרט יודיש האָט ער נאָך דעמאָלט נישט גערעדט, סאמע ליטוויש!

און געה ציעפע מיט'ן קיסר'ס אַ מענש! מען לאָזט איהם אריין! דער רבי זכרונו לברכה, גיט איהם שלום, און משום דרכי השלום פרעגט ער:

— וואָס מאַכט איהר?

בלשון רבים הייסט עס!

וואָרען אַ מנהג איז ביי'ן אונז געוועזען, אַז דער רבי, ז"ל, האָט אַלעמען געזאָגט „דו"; נאָר אַז דער רבי, ז"ל, האָט געוואָלט עמיצען האַלטען פון דער ווייטענס, צוליעב אַ חטא, אָדער ווייס איך וואָס,— אַז ער האָט נישט געוואָלט עמיצען מקרב זיין, האָט ער גערעדט מיט איהם בלשון רבים.

דאָס אייגענע איז געוועזען ביים געזעגענען.

— פאָהרט — זאָגט ער איהם — לחיים ולשלום.

שטעלט זיך שוין דער ליטוואַק אָב און זאָגט:

— רבי, פאַר וואָס ווילט איהר מיך נישט מקרב זיין ווי אַלע אייערע חסידים? וואָס איז? איך בין קיין יוד נישט, קיין בן־תורה נישט?

שווייגט דער רבי.

זאָגט אָבער דער ליטוואַק, אַז ער וועט זיך נישט ריהרען פֿון אָרט, ביז דער רבי וועט איהם נישט מקרב זיין גל׳יך מיט אַלע חסידים. אַ ליטוואַק איז דאָך איינגעשפּאַרט..

האָט דער רבי, זכרונו־לברכה, אָבגעזיפֿצט און געזאָגט כהאי־לישנא:

— איך האָב אפילו אביסיל פֿאַר דיר מורא, נאַר, אַז דו ווילסט דוקא — פֿאָהר לחיים ולשלום!

שוין בלשון אתה.

XX.

וואָס דאָס זיפֿצען מיט׳ן מורא האָבען אביסיל האָט בעטייט, האָט מען בשעת מעשה נישט געוואוסט. אונזערע לייט האָבען פֿערשטאַנען, אַז עס איז נישט פּראָסט, נאָר אין שטאָדט (קיין איינציגער רבי האָט קיין גוטע פֿריינד אין זיין אייגענער שטאָדט), אין שטאָדט האָט מען געלאַכט!

ליצנים פֿעהלען נישט, האָט מען געזאָגט, באשר בכן, דער רבי האָט מורא געהאַט, טאָמיר האָט דער זעלנער אַ ביקס אונטערן מונדיר!

אַנדערע —. אַז ער האָט, חס־ושלום, נלאַט פּחד געהאַט פֿאַר אַ יוד אַ בן תורה; טאָמיר מאַכט ער אַ שמועס וועגען אַ תוספות! און נאָך אזוינע נאַרישקייטען!

ווייל וואָס מעהר דעם רבי׳ן זכרונו לברכה׳ס גאַנג איז אריינ־נעגאַנגען אין פּשטות אריין מעהר טעותים האט מען אין איהם נעהאַט!

די מעשה מיט רש״י און מיט׳ן מהרש״א!

דעם מהרש״א׳ס „ודו״ק״ און „וד״ל״ טרעפֿען חדר יונגליך און איבער רש״י פּשט אנסערן זיך די גרעסטע גאונים!

אויסגעוויזען אָבער האָט זיך, אַז עס איז געוועזען פֿון רבי׳ן זכרונו לברכה, זעהר אַ טיעפֿער און זעהר אַ ווייטער בליק!

דערווייל אָבער איז זיך דער ליטוואַק אהיימגעפֿאָהרען און מיט דער צייט איז ער געוואָרען אַ גאַנצער בן־בית ביי נאַסקען!

דער איינציגער אורח, וואָס די נאַסקיכע האָט אויף די אויגען געלאָזט! אפילו סעודת ראש־חודש פֿלעגט ער דאָרט עסען!

האָט מען טאַקי אָנגעהויבען אין שטעדטיל צו מורמלען, ס׳טייטש אַ ליטוואַק — אַ בחור (מען רעדט איהם שידוכים, ווייל ער נישט הערען און געדענקען!) דרעהט זיך ארום אין אַ שטוב! — איז אָבער נאַסקע אין איהר אזוי פֿערנאַרט געוועזען, אַז קיין שטויב האָט ער אויף איהר נישט געלאָזט פֿאַלען!

איך וויל מיין מויל צו בייזען נישט ברענגען; געזאָגט האָט מען: „מפּני הרעה נאסף הצדיק״ — איידער עס האָט געזאָלט חס־ושלום קומען צו עפּיס שלעכטס, האָט מען נאַסקען צוגענומען! — נאָר נלאַט, ווי דערלאָזט מען אזוינס „משום מראית עין״; וואָס פֿאַר אַ פּנים האָט עס פֿאַר מענשען!

מען האָט שוין אפילו געוואָלט פֿערמסרן, צום רבי׳ן זכרונו לברכה, מען האָט שוין אפילו אָבגעשריבען אַ בריעף, איין בחור — אַ ספרא רבא האָט איהם געשריבען, נאָר איידער מען האָט איהם אוועק־געשיקט, מאַכט זיך אַ סבה, איז דערווייל נאַסקע אוועקגעפֿאַלען!

לאַנג געקרענקט, לא עליכם!

דערווייל האָט דער ליטוואַק אויסגעדיענט..

מיינט מען — מען וועט זיינער פּטור ווערען; ווייזט זיך אָבער אויס, אַז ער בלייבט שוין אין שטעדטיל; עס געפֿעלט איהם דאָ!

און בעווייזט זיך באַלד ביים רבי׳ן זכרונו לברכה, און שוין אין אַ יודישער קאַפּאָטע, אפילו אין אַ שטריימיל!

ווי ער האָט, דער ליטוואַק, אזוי געשווינד פּאות בעקומען, ווייסט איין בורא־עולם, נאָר מיט פּאות געקומען איז ער! דערווייל— איז נאַסקע נסתלק געוואָרען!

XXI.

איהר קענט אייך שטויסען, וואָס דעם רבי׳ן׳ס, זכרונו לברכה׳ס, זיפֿץ האָט בעטייט, פֿאַר וואָס ער, זכרונו לברכה, האָט מורא געהאַט, נאָר באַלד איז די גאַנצע זאַך קלאָר געוואָרען ווי דער טאָג:

נישט לאַנג נאָך נאַסקים פּטירה קומט מען אונז זאָגען, אַז די אלמנה זיינע, די נאַסקיכע שטעהט ביי דער צוים און פֿערלאַנגט דוקא, מען זאָל זי אריינלאָזען.

קיין נשים לאָזט מען נישט אריין; איז עס דאָך אָבער די נאַס־קיכע, איז זיך דער רבי זכרונו לברכה, מישב און טהוט לפנים משורת הדין, און געהט בכבודו ובעצמו ארויס אויפ׳ן הויף, און שטעלט זיך פֿון דער ווייטענס פֿון דער זייט צוים, און פֿרעגט זי, וואָס זי וויל.

זאָגט זי: זי וויל חתונה האָבען!

פֿרעגט ער: מיט וועמען?

רופֿט זי אָן דעם ליטוואַק!

זאָגט דער רבי: און ווי וועט זיין, אַז איך וועל דיר געבען אַ בעסערן און אַ שענערן שידוך?

זאָגט זי, זי וויל נישט; זי קען נישט, זאָגט זי.

אַ יודענע! נאָר אָהן בושה האָט זי געזאָגט, אַז איהר הארץ וועט זיך נישט קיהלען, ביז זי וועט נישט נעמען דעם ליטוואַק! זי געליסט צום ליטוואַק!

מילא האָט דאָך שוין דער רבי ז״ל, נישט געהאַט וואָס צו טהון! איז ער בעשטאַנען!

ער האָט נור געהייסען נאָך איהם שיקען!

XXII

און—מויל און אויערען אויפֿצושטעלען — דער ליטוואַק איז אַ מקורב געוואָרען, און נאָך ווי הייסט אַ מקורב!

אזוי ווי ער איז געקומען זענען זיי אָבגעזעסען ביחידות, אָב־געשלאָסען חדר לפנים מחדר, אַ שענע פּאָר שעה; צוויי מאָל לעקיך און בראַנפֿען האָט מען דערלאַנגט!

וואָס מען האָט דאָרט אָבגערעדט און מתקן געוועזען, ווייסט קיין שום בן־אדם נישט ביז׳ן היינטיגען טאָג, נאָר ביים געזעגענען זיך, האָט מיך דער רבי, שטעהענדיג אויף דער שוועל, אָנגערופֿען:

— זעה האָטש, נאַסקים טיש נישט פֿערשעמען.

געמיינט האָט ער די שבת׳דיגע אורחים; און דאָס האָט ער צוגעזאָגט!

XXIII

שפּעטער דאָס קרבות־שאַפֿט איז נאָך גרעסער געוואָרען. אַז נאַסקים יורשים האָבען נאָך דער פּטירה געוואָלט מבטל זיין דעם אקט, וואָס נאַסקע האָט געגעבען דעם צווייטען ווייב אויף דער נחלה, און איינגעפֿיהרט אַ פּראָצעס האָט איהם ער, זכרונו לברכה, צוגעזאָגט, אַז ער וועט געווינען.

ער האָט נור ביי איהם גענומען אַ תקיעת־כף, אַז נאָכ'ן געווינען וועט ער תיכף ומיד מיט די יורשים אַ דין־תורה האָבען!

דער פּראָצעס איז נאָך נישט געענדיגט; ווער עס וועט געווינען, ווייס איך נישט!

וואָרען ערשטענס, מוז איך מודה ומתודה זיין, איך גלויב נישט אַזוי שטאַרק אין אַ ליטוואקס תקיעת־כף און צווייטענס איז דערווייל דער רבי אַליין נסתלק געוואָרען...

XXIV

און נסתלק איז ער געוואָרען דורך אַזאַ סבה:

עס איז געקומען אַ בשורה־רעה, אַז נאָכ'ן מאָנאָפּאָל אויף י״ש, וויל נאָך דאָס מלכות אַוועקנעמען טיטון און טאַבאַק אויך—אַ פּאַל אין די הייזער צו געהן!

האָט ער, זכרונו לברכה, זיך אָבגעשטעלט: כלו כל הקצין, זאָגט ער, מען טאָר עס נישט פערלאָזען! אַזאַ זאַך, זאָגט ער, איז שוין כדאי זיך מוסר-נפש צו זיין!

געוואָלט ער אַלע גוטע יודען זאָלען מסכים זיין, מאַכען יד־אחת און אַנידערשטעלען זיך אויף ניין; ער האָט באַלד געהייסען שרייבען בריעף צו אַלעמען אַליין געחתמ'ט, און מען האָט די בריעף אַוועקגעשיקט! — בעונותינו־הרבים האָט אָבער קיינער פון זיי נישט געענטפערט...

איז דער גאַנצער עול געפאַלען געביך אויף איהם!
און עס איז געווען מסירת נפש!

XXV

עיקר שכחתי:

איך וויל אייך נאָך זאָגען וואָס „נאָסקע״ איז טייטש.

אַ נאָמען געגעבען האָט מען איהם: נתן, יונגיל־ווייז האָט מען איהם גערופען בלשון הבה: נתן'קע, דערנאָך, מאַהבת־הקצור: נת'קע. נאר איינמאָל, האָט איהם דער רבי, זכרונו־לברכה, געשיקט אַ בריוויל און אויפגעשריבען: להגביר, ההסיד המפורסם מוהר״ר נאָסקע,— איז שוין אַזוי געבליבען. אַפילו אויף דער מצבה שטעהט: נאָסקע!

י. ל. פּרץ.

דער זיידע „צייט״.

רעצענזיע.

אָרים איז אונזער נייע־העברעישע ליטעראַטור, שטאַרק אָרים. זעהר זעלטען אַז גאָט העלפט און מע דערלעבט זיך צו זעהן דאָרט מיט אַ נייעם ספר, וואָס האָט עפּיס אַ ווערטה. נאָר די גרויסע אָרימקייט, מעג מען זאָגען, איז נאָך גאָר אַ עשירות אַקעגען אונזער זשאַרגאָנישער ליטעראַטור. זי, פּראָסטע ליטעראַטור פאַר'ן אָרימען עולם, איז שרעקליך אָרים, גאָר אויף אַ אַנדער אופ'ן. אַז מע זעהט אַרויסגעהען אויף פּראָסט יודיש אַ נייעס בוך, וואָס מע קען עס געהמען אין דער האַנד, מעג מען פּשוט מאַכען „שהחינו״... מע זאָגט אַפילו, אַז אָרימקייט איז נישט קיין שאַנד, אָבער אַזאַ מין אָרימקייט איז געווים אַ גרויסע שאַנד. און שעמען דאַרפען זיך די פון אונזערע רעכטע שרייבער, וואָס האַלטען זיך ווייט ווייט פון אונזער המון און ווילען נישט רעדען מיט איהם אויף זיין לשון, אויף דער אייציגער שפּראַך, וואָס ער פערשטעהט, בפרט די פיינע בְּרִיות פון זיי וואָס שטאָלצירען נאָך און בעריהמען זיך מיט דעם, וואָס זייער פען האָט זיך קיינמאָל נישט „בעשמוצט״ מיט שרייבען זשאַרגאָן פאַר'ן פּראָסטען עולם...

נאָר אין דער לעצטער צייט לאָזט זיך זעהן איי אונזער זשאַרגאָנישער ליטעראַטור מעהר סימָנים פון לעבען. לאָזען זיך זיי, אונזערע משוּנה'דיגע „כְּפוּל־שְׁמוּנָה'דיגע ״פּאַטריאָטען״, מצער זיין אויף דעם און שרייען: הוי־וועה־געשריי! אָבער יעדער אמת'ער פאָלקספריינד, וואָס פערשטעהט און פיהלט די גרויסע נוטצען, וועלכע דער זשאַרגאָן אין די הענד פון גוטע שרייבער קען ברייגגען פאַר אונזער פאָלק, — אַזאַ פאָלקספריינד אָהן חכמות קען נור האָבען אמת פערגניגען פון יעדען נייעם סימן פון לעבען, וואָס ווייזט זיך אין אונזער אָרים וועלטיל.

פאַר אַ סימן צו גוטען קען מען אויך רעכנען די גרינדונג פון אַ נייעם ביכערפערלאַג מיט'ן נאָמען ״בילדונג״, וואָס רעכענט אַרויסצוגעבען גאַנצע ״סעריעס פון ביכער נאַטורוויסענשאַפטליכע, געזעלשאַפטליכע און בעלעטריסטישע״. ווי דער נאָמען אַליין פון דעם נייעם ביכערפערלאַג ווייזט שוין, איז זיין עיקר ציעל צו געבען אונזער פאָלק ״בילדונג״. בילדען דאָס פאָלק איז געווים אַ גוטע און ניטצליכע זאַך; עס פאָדערט נור פון די, וואָס נעהמען זיך צו דער דאָזיגער אַרבייט, זיי זאָלען פערשטעהן זייער פאַך, נישט וועלען איבערהאַפּען די מאָס און נישט פערקריכען אין דער זייט...

״אין אַלע פאַכען פון אונזער פאָלק — זאָגען די הערויסגעבער אין זייער פּראָספּעקט — בעמערקען מיר יעצט אַ שטאַרקעס שטרעבען צו וויסענשאַפט; ביכער, וועלכע געפינען זיך אין אָרימער פאָלקס-ליטעראַטור, זענען, פערשטעהט זיך, נישט אין שטאַנד צופרידען צו שטעלען די גרויסע מאַסע לעזער וועלכע רייסען זיך צו ליכט,— דאַריבער האָט זיך דער פערלאַג ״בילדונג״ וועלכער פיהלט מיט און לעבט דורך די אינטערעסען פונ'ם פאָלק, פאָרגענומען אַרויסצוגעבען אַ גאַנצע רייהע פון ביכער, וועלכע ווילען אַרום נעהמען אַלע זייטען פון דער וויסענשאַפט״.

דערווייל איז אַרויס פון דרוק איין ביכיל ״דער זיידע צייט״*). ליידער קען מען דאָס ערשטע ביכיל אויף קיין אופן נישט רעכנען פאַר געראָטען.

נישט געדאָטען איז שוין דער נאָמען אַליין, וואָס בעדאַרף האָבען ביי דער זייט אַ פירוש. דער זיידע ״צייט״ — נישט אַזוי גרינג וועט דער לעזער (בפרט דער פשוט'ער לעזער, וואָס ווייסט נישט קיין חכמות) קענען וויסען וואָס מיינט דאָ דער פסוק און פערשטעהן, אַז דאָס איז דער זעלבער פּשט וואָס אויף רוסיש Дѣдушка время (אויף יודיש אייגענטליך זאָגט מען ״די צייט״, וואָלט אפשר נאָר געדאַרפט אויסקומען: די באָבע ״צייט״ ?).

און אַזוי ווי באַלד פון אָנהויב איז שווער צו פערשטעהן דעם נאָמען, אַזוי וועט דעם פּראָסטען לעזער נעביך אָנקומען שווער און ביטער צו פערשטעהן דעם רעכטען פירוש פונ'ם גאַנצען ביכיל. נישט נור שווער, נאָר אין פיעל ערטער טאַקי גאָר אומעגליך, ער זאָל אַפילו וועלען ווי אַזוי ברעכען זיך דעם קאָפּ צו דערגעהן די ״יסודות״, וואָס אין זיי שטעקט.

דער פּערפאָסער רובאַקין האָט געווים געשריבען זיין ביכיל נישט פאַר'ן פאָלק, פאַר דער מאַסע, נאָר פאַר אַזעלכע וואָס האָבען שוין

*) דער זיידע ״צייט״, אדער: דיא ענטוויקלונג פון דער וועלט, דער ערד און אַלץ וואָס עס לעבט אויף איהר. פערפאַסט פון נ. רובאַקין איבערזעצט דורך ה. וויכניז. פערלאַג „בילדונג״. רעדאַקטאָר א. קאַטיק. ווארשא תרס״א 80 ז'.

עפּיס ידיעות, און מיט וועלכע מע דאַרף נישט אָנהויבען יעדע זאַך פון אַלף־בית. פאַר'ן פּראָסטען פאָלק אָבער וואָלט מען געדאַרפט ערקלערען די אַלע זאַכען מיט אַ אַנדער לשון, גאַר אויף אַ אַנדער שניט.

דאָס גאַנצע ביכיל שטעלט פאַר אַ מעשה'לע צום נייעם יאָהר, אַ מין פאַנטאַזיע. אין אַ געוויסער שטאָדט האָבען אַמאָל געוואָהנט אַ ברודער און אַ שוועסטער. זיי זענען געוועזען זעהר רייך און געזעסען אין פּראַכטפאָלע פּאַלאַטצען. דער ברודער אָ ס ק אַ ר האָט געהאַלטען אַז דאָס בעסטע אויף דער וועלט איז נור אַליין צו האָבען וואָס מעהר פערגניגען; ער איז נעגאַנגען אין געסט, האָט "עמפפאַנגען" ביי זיך געסט און געלעבט אַ גוטען טאָג. פונקט דער היפך פון איהם איז געוועזען זיין שוועסטער מ ע ר י. אין איהר האָט תּמיד געברענט דער חשק צו מאַכען, אַז אַלע מענשען זאָלען לעבען גליקליך אויף דער וועלט. איינמאָל, ווען ביי זיי איז געזעסען אַ פרעהליכע קאָמפּאַניע צו בעגעגנען דאָס נייע יאָהר, איז אַהין געקומען "דער זיידע צייט". דער ווייזער פון דער "אוהר" האָט צוגעריקט ביז 12; פון ווייטען האָט זיך געלאָזט הערען דער קלאַנג פון די "קירך־קוראַנטען". ביים דריטען קלאַפּ האָט דער זיידע אָנגענומען מעריין ביי דער האַנד און ביים זעקסטען קלאַפּ זענען זיי ביידע ניט געוואָרען. און דער זיידע האָט אויסגעפיהרט מעריין אַלע וועלטען. ער האָט פאַר איהרע אויגען געוויזען ווי אַזוי פון אָנהויב אָן האָט זיך ענטוויקעלט די וועלט, די ערד און אַליץ וואָס עס לעבט אויף איהר.

"און מעריין — זאָגט עדות דער מחבר אויפ'ן סוף — זענען ווי־דער געוואָרען קלאָר און פערשטענדליך די געדאַנקען פון דער גאַנצער מענשהייט". נאָר דעם אמת מוז מען זאָגען, אַז דעם פּראָסטען לעזער הייבען אַפילו גאָר ניט אָן צו זיין "קלאָר און פערשטענדליך" די אַלע געדאַנקען, וואָס קומען דאָ פאָר אין דעם ביכיל.

ער, דער פּשוטער לעזער, לייענט עפּיס פון מיני אטאָמען, פון "קעמערליך" מיט אַ פירוש דערצו "צעלען", און אַמאָל פערקעהרט פון "צעלען" מיט אַ פירוש "קעמערליך", דעסטגלייכען פון "פאַרנקרייטער" מיט אַ פירוש "פאַפּאַראַטניקעם", און אַ מאָל פערקעהרט פון "פאַפּאַראַטניקעם" מיט אַ פירוש "פאַרנקרייטער"; ער לייענט ווי אַט ווערט אַ טהיילכען וואַסער צערפאַלען אויף צוויי גאַזען: וואַסערשטאָף און זויערשטאָף, אַט פעראייניגט זיך (כעמיש) זויערשטאָף מיט אייזען און עס ווערט דערפון ראָסט"; ער לייענט פון "די איבערוואַנדלונג דער נאַטורקרעפטען פון איינע אין די אַנדערע", אָדער ווי „די שווערע וועלען פון דער קאָכענדיגער לאַווא (צערשמאָלצענע מאַסע) זענען דורכגעלאָפען איבער דיעזען ים... און אונטער דער רינדע האָט זיך ג ע ־ ב ו ר ב ע ל ט אַ פייערדיגע מאַסע",—און פון דעם אַלעמען „בורבעלט" זיך נור ביים לעזער אין קאָפּ עפּיס אַ „מאַסע" און ער ווייסט לחלוטין ניט, וואו ער איז אין דער וועלט.

ער לייענט ווייטער: „פון דיעזען שטאָף האָט זיך געבילדעט אַ גאַנצער קאָס'עלע, וועלכער איז בעשטאַנען פון אַ סך שכל'דינער געבויטע טהיילכעליך; פאַר מעריי'ס אויגען איז דיעזער קאָמיק געוואָרען גרעסער"; אָדער „דיעזעס וועזען קען ניט עקסיסטירען וואו עס זאָל זיך ניט שפּייזען; און עס מוז זיך שפּייזען ווייל דאָס מאַטעריאַל פונ'ם שטויבעלע געהט ניט אַנדערש אַהין אַריין; און שפּייזענדיג זיך וועט דאָס קאָמקעלע וואַקסען". קאָס'עלע, קאָמיק קאָמקעלע— ווי אַזוי מע זאָל נישט דרעהען, נאָר דער אָרימער לעזער הויבט פאָרט נישט אָן צו וויסען, וואָס עס טהוט זיך דאָ מיט איהם.

ער לייענט ווייטער ווי „דאָס פרייליין קען די אויגען גיט אָבּרייסען פון דיעזע גיגאַנטען (ריעזען) פון דער אור־וועלט, וואָס שווינגען דאָ פאַר איהר, און דער זיידע צייט שוועבט פאָרווערטס פאָרווערטס"; ער לייענט פון קאַמפּף „אום ס דא זיין", אָדער „דאָ זענען אויך דאַ צעלען, און פון זיי בעשטעהט דאָס עמבריא (פּרוכט, קיים) פון יעדעם טהיר" — און ער קנייטשט אַליץ מיט די אַקסלען און עס קומט ביי איהם אויס ווי ער לייענט עפּיס משונה מיני שפּרוכען פון איין עין־הרע...

ער לייענט ווייטער — נאָר דעם אמת זאָגענדיג וועט ער, דער פּראָסטער לעזער, נאָר נישט וועלען זיך אָנטהון קיין כח „איינצובייסען" דאָס ביכיל און לייענען ווייטער, טאַקי ביז'ן סוף. גיכער וועט איהם די שווערע און אוננוצליכע „אַרבייט" נמאס ווערען באַלד צום אָנהויב און ער וועט עס מיט גרויס חשק אַוועקלעגען פון דער האַנד... אָבער נישט דאָס איז דאָך די כונה פון דעם נייעם פערלאַג, „וועלכער פיהלט מיט און לעבט דורך די אינטערעסען פונ'ם פאָלק", און נישט אַזאַ ציעל האָבען זיך געשטעלט די אַרויסגעבער פון „בילדונג"...

ניין, נישט אויף אַזאַ אַרט און נישט מיט אַזאַ לשון ניט מען אַרויס ביכליך פאַר'ן פאָלק. מע דאַרף דערום האָפען, אַז די ווייטערדיגע ביכליך פון „בילדונג" וועלען זיין מעהר געראָטען אין אַלע פאַכען און וועלען באמת זיין „אין שטאַנד צופרידען צו שטעלען די נריסע מאַסע לעזער, וועלכע רייסען זיך צו ליכט".

בת־קול.

יוּדִישֶׁע שְׁטֶעדְט אוּן שְׁטֶעדְטלִיךְ.

וואָס טהוט מען? דער נדן אויף הוצאות; פערלאָזט די היים; די לאַגע און דער פרעמד; אַ הייליגער חוב.

וואָס טהוט מען מיט אונזערע קינדער, — איך מיין אונזערע טעכטער, — וואָס טהוט מען מיט זיי?

די עלטערן קענען זיי ניט העלפען און די טעכטער געפינען זיך ביי זייערע עלטערן אין הויז איבריג.

די עלטערן זאָגען, אַז מען קען ניט העלפען, זאָל זיין ווי עס איז, וואָס גאָט גיט, נאָר מען זאָל זיין צוזאַמען, אָבער די טעכטער בעגנוגען זיך ניט מיט דעם, וואָס זיי האָבען ביי די עלטערן אין הויז אַ ווינקיל מיט אַ לעפיל געקעכטס און מיט דעם, וואָס דער טאַטע ציהט פון זיך די לעצטע קליי און מאַכט זיי אַמאָל אַ מלבוש.

— לעבען ווילען מיר — לעבען! שרייען זיי.

— מיר זענען יונג, אונז נעהט צום לעבען. מיר ווילען אַרבייטען און לעבען — לעבען און אַרבייטען און ניט זיצען מיט פערלעגטע הענד דעם טאַטען אויף דעם קאַרק און צוזעהן, ווי ער מוטשעט זיך, וואַרפט זיך ווי אַ פיש אין וואַסער, אום אָנצושטאָפען אַ שטוב מיט הונגעריגע מיילער.

די טענות קומען טאָג טעגליך פאָר אין די יודישע שטעדטליך צווישען די טעכטער מיט זייערע עלטערן, וועלכע קענען זיי נישט געבען קיין טויזענדער נדן און זיי חתונה מאַכען.

און מיט עטליכע הונדערט רובל קען מען היינטיגע יאָהרען קיין טאָכטער ניט חתונה מאַכען.

דאָס מעהר אָבער יודישע עלטערן קענען היינטיגע שווערע יאהרען, קיין צוויי צוברּאכענע גראָשען ניט געבען זייערע טעכטער נדן.

זיי וואָלטען אויך געוואָלט חתונה מאַכען זייערע קינדער און האָבען נחת פֿון זיי, נאר וואָס העלפֿט עס, אז מען איז ניט בכח. ווענען וואָס זאָל מען פֿריהער זארגען: ווענען שטיקיל ברויט, ווענען דירה געלד צאָהלען, צי ווענען חתונה מאַכען קינדער? דערצו קענען זיי גאָר ניט העלפֿען — און זיי שווייגען.

עס שווייגען אָבער ניט די קינדער.

— וואָס וועל איך אויסזיצען דאָ ביי אייך אין שטוב, עס זענען דאָ פֿאַרהאַן אָהן מיר אומזיסטיגע מיילער.

— וואָס־זשע ווילסט דו פֿון אונז? וואָס קענען מיר דיר העלפֿען? פֿרעגען די עלטערן.

— איך וויל אַוועקפֿאָהרען אין א גרויסע שטאָדט, איך וויל זיך לערנען, איך וויל אַרבייטען, איך וויל פֿערדינען, איך וויל לעבען, איך וויל זיין זעלבסטשטענדיג, איך קען ביי אייך אין שטוב מעהר ניט זיין.

— וואָס פֿאַר אַ תכלית קען זיין פֿון דיר אין דער גרויסער שטאָדט, ווען עס זאָל שוין אַפֿילו אזוי זיין ווי דו זאָגסט? פֿרעגען דערשראָקען די עלטערן.

— און וואָס פֿאַר אַ תכלית ווערט מיר, דאָ זיצענדיג פֿערלעגט די הענד ביי אייך אין הויז?

— גאָט וועט העלפֿען, וועט זיך מאַכען אַ שידוך, וועסט חתונה האָבען.

— אימשטיינס־געזאָגט, צו וואָס פֿאַר אַ שידוך מען קען קומען אָהן נדן, וואָס פֿאַר אַ ווערטה עס קען האבען די פֿאַר הונדערט רובעל, וואָס איהר ווילט מיר געבען נדן, אַבי גלאַט חתונה האבען, צודעקען דעם קאָפּ, די שכנים זאלען אויפֿהערען טייטען מיט די פֿינגער, גלאַט אויף זיך אויף אייביג אָנבינדען אַ קייט און באַלד נאָך דער חתונה ניט האָבען פֿון וואַנען צו לעבען; ניין, איידער אַזוי, וויל איך גאָר קיין מאָל חתונה האָבען. די עטליכע רובעל, וואָס איהר ווילט מיר געבען נדן, גיט מיר בעסער אויף הוצאות, איך זאָל פֿאָהרען זיך עפּיס אויסלערנען און זאָל קענען פֿערדינען. אייביג קען איך ביי אייך ניט זיצען.

די עלטערן מוזען ווילענדיג ניט ווילענדיג בעשטעהן אויף דעם פּלאַן. ערשטענס, איז זיך שווער צו קריגען מיט קינדער, ווען די עלטערן קענען זיי ניט געבען, וואָס קינדער דאַרפֿען, און צווייטענס איז פּראָסט קיין אַנדער ברירה ניט דאָ.

און אָט אַזוי ווערען די גרויסע שטעדט פֿערפֿולט מיט יודישע מיידליך פֿון די קלענערע שטעדטליך.

די וואָס האָבען צו הויז געלערענט אָדער זיי זענען אין שטאַנד אויסצוהאַלטען איין עקזאמען, קומען אָן אויף די אַקושארסקע קורסען אָדער אין די צאהן־דאקטאר־שולען. און די וואָס קענען ניט אויסהאַלטען איין עקזאמען, לערנען זיך „מאַסאזש", דער גרעסטער טהייל אָבער פֿון די פֿריילינס לערנט זיך פֿערשיעדענע מלאכות, ווי היט פּוצען, קאָרסעטען מאַכען, נייהען קליידער, וועש א. ד. ג.

עס איז זיך נור צום בעוואונדערען אויף די ענערגיע און פֿעהיגקייטען פֿון די יודישע פֿריילינס. אָרימקייט, נויט, האַלב הונגעריג לעבען און די עלענדקייט אין אַ פֿרעמדער גרויסער שטאָדט, דאָס אַליץ האַלט זיי ניט אָב צו קומען צו זייער צוועק.

די אַקושארסקי קורסען און הייל־ציין שולען אין וואַרשא, אָדעס, חארקאוו, קיעוו, יעקאטערינאסלאוו זענען פֿערפֿולט מיט יודישע פֿריילינס.

אין די צוויי הייל־ציין שולען, וואָס געפֿינען זיך אין ווארשא צעהלט זיך 500 שילערינען (485 יודישע און 15 קריסטליכע), און בערך איז אַזוי דער פּראָצענט פֿון יודישע שילערינען אומעטום אין די אַלע דערמאַנטע שולען. (איבערהויפּט אין די שטעדט וואו יודען מענען וואָהנען).

אָבער נאָך אַ סך אַ גרעסערע צאהל געפֿינט זיך צווישען די יודישע פֿריילינס, וועלכע האָבען ניט דאס גליק אַריינצוטרעטען אין די שולען, דען אויסער „עקזאמען" מוז מען האָבען מיטלען צו צאָהלען פֿאַר דאָס לערנען.

וואָס פֿאַר אַ טרויריג לעבען די פֿריילינס פֿיהרען, שרייבען די צייטונגען פֿון יעקאטערינאסלאוו, אַז אין די לעצטע צייטען קומען צופֿאָהרען קיין דרום־רוסלאַנד פֿיעל יודישע מיידליך, וואָס זוכען אַרבייט, אָבער ניט אַלע געפֿינען. צום מעהר זענען זיי 17—18 יעהריגע, וועלכע האָבען אַוועקגעלאָזט זייער פֿאַמיליע אום צו לעבען זעלבסטשטענדיג פֿון איינענער אַרבייט. אין יעקאטערינאסלאוו געפֿינען זיך פֿיעל אַזוינע פֿריילינס. עס לעבט זיך זיי זעהר ניט גוט. צו בעקומען אַרבייט איז זעהר שווער, דערצו איז דער פּרייז פֿון זייער אַרבייט אזוי נידריג, אז עס איז כמעט ניט מעגליך צו דערהאַלטען דאָס לעבען. די הענדלערס פֿון וועש צאָהלען פֿאַר אויפֿנייהען א העמד דריי קאָפּיקעס.

די לאַגע פֿון די מיידליך איז שרעקליך. און פֿון דעסטוועגען ווילען זיי ניט פֿאָהרען צוריק אין זייערע שטעדטליך אהיים צו די עלטערן.

זיי ווילען ניט פֿאָהרען, ווייל דאָס לעבען אין די שטעדטליך איז נאָך ערגער, נאָך טרויעריגער.

נאָך מעהר ווי אין יעקאטערינאסלאוו און אַנדערע גרויסע שטעדט געפֿינען זיך אַזוינע אָנגעפֿאָהרענע יודישע מיידליך אין ווארשא.

דאָ געפֿינט מען שוין יאָ אַרבייט, אָבער נור די וועלכע קענען די אַרבייט. עס קומען אָבער א סך יונגע מיידליך קיין וואַרשא זיך ערשט אויסלערנען איין מלאָכה; די וואָס ברענגען מיט זיך געלד, קענען נאָך האָפֿען זיך עפּיס אויסלערנען און פֿערדינען, נאר דאָס רוב בלייבט שוין גלייך אין דער ערשטער צייט אָהן שום מיטלען צום לעבען און עפּיס אַרבייטען זיי זאָלען פֿערדינען זענען זיי ניט אין שטאַנד. און עס בלייבט זיי נור איבער ווי ביי די טאַנדרעטניקעס נייהען אַ העמד פֿאַר דריי קאָפּיקעס, אָדער פֿאַר אַ גאַנץ קליינעם פּרייז צו נייהען קנעפּליך. פֿערשטעהט זיך, אַז אַזאַ אַרבייט קען זיי ניט מפרנס זיין, און זייער לאַגע איז שרעקליך.

אויף די פֿראַגע, וואָס טהוט מען מיט אונזערע טעכטער, איז דאַ איין תירוץ, אַז עלטערן וואָס זענען ניט אין שטאַנד נדן געבען זייערע טעכטער, זענען מחויב זיי צו אויסלערנען אַ מלאָכה, ניט לאָזען זיצען מיט ליידיגע הענד און וואַרטען אויף נסים, ביז עס וועט קומען דער בעשערטער. מיט אַ מלאָכה אין די הענד איז ניט אזוי שרעקליך זייער לאַגע, פֿיעל וואָלטען געקענט זעלבסט ביי זיך אין שטאָדט אין דער היים עפּיס פֿערדינען, און די וואָס וואָלטען אַוועק אין די גרעסערע שטעדט וואָלטען געוויס נאָך בעסער פֿערדינט.

דערוויילֿ אָבער איז אַ גרויסער חוֹב אויף אונז יודען און נאָך מעהר אויף די פֿרויען אין די גרויסע שטעדט, זיך אומקוקען אויף די פרעמדע יודישע מיידליך, וואָס קומען זיך אויסלערנען אַ מלאָכה און זוכען אַרבייט.

זיי זענען ניט קיין אָרימע לייט, וואָס זאָל חס ושלום קומען צו אייך בעטען הילף, זיי זענען אַלע בעלי־בתּישע לייטישע קינדער, דאַרפען מיר זיי גאָהן אַקעגען מיט הילף, וויסען ווי אַזוי זיי לעבען, זיי זאָלען זיך אין דעם פֿרעמדען ניט פיהלען אַזוי עלענד און אומגליקליך.

מיט זייער לאַגע דאַרפען מיר זיך אינטערעסירען, ביז איבער דער צייט ווען זיי לערנען זיך עפּיס אויס אַ מלאכה און קענען פֿערדינען. דאָס אַלעס צו טהון דאַרף זיין אונזער הייליגער חוב.

אֶ מֶ ת.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau.

אינהאלט:

I. פובליציסטיק.

II. ערצעהלונגען.

III. גערדיכטע.

IV. ביאגראפיען.

V. וויסענשאפטליכע ארטיקלען.

VI. בריעף.

VII. קריטיק.

VIII. מען שרייבט אונז.

IX. יודישע שטעדט און שטעדליך.

X. צווישען אונז גערעדט.

XI. צייטונגס שטימען.

XII. כראניק.

XIII. פאליטישע איבערזיכט.

XIV. צו די בילדער.

XV. פעליטאנען.



DIE WERKE von
Lessing, Goethe, Heine, Schiller, Shakespeare, Lord Byron etc. etc.

sowie alle deutsche und fremdsprachliche Bücher liefert **schnell** und **billig** laut Katalogen
OSTDEUTSCHE BUCHHANDLUNG,
Königsberg (Preussen). neben der Börse.



Оптическо-Хирургическій и Электрическій складъ

И. ПИКЪ Налевки 35, въ Варшавѣ.

עמפפעהלט צו פאבריקס פר יזען ברוכבענדע עלעקטרא-גאלוואנישע וועלכע היילען גרינדליך גאך קורצעם געברויך, לייבבענדער, בויכבענדער פיר פרויען, עלאסטישע זאָקען פיר געשוואָלענע פיס, כרילען מיט ווענעציאנישע גלעזער וועלכע די אייגענשאפט בעזיצען צו שטערקען די אויגען, אויך פערשיעדענע כירורגישע און אפטישע געגענשטענדע פיר קראנקע, ברוכבענדער ווערדען צוגעפאסט דורך איינען ספעציאליסטען. עס ווערט אנגענומען עלעקטריצשנע גלאק ארבייט ניע און פאצינקעס.

ישראל פיק נאלעווקע 35 ווארשוי.

ס'איז ארויס פון דרוק א נייער בוך:

די קליידער פארבערייי און כעמישע וואשעריי
פון שאול שפירא

מיט 54 געפארבטע פראבעס פון וואלענע, האלבוואלענע, זיידענע און האלב זיידענע קליידער אין אלע נייטהיגע קאלירען. פרייז 1,50 ר', מיט פארטא 1,75 ר'. צו בעציהען פון פערפאסער:

Ш. М. Шапиро. Бѣлостокъ, почтовый ящикъ 75.

פראספעקט ווירד אויף וואונש אומזיסט צוגעשיקט.

אויך פון:

Издательство „Ахіасафъ“, Варшава.

Die ✡ Welt

Zentral-Organ der Zionisten, erscheint am Sitze uud unter Aufsicht d. Actions-Comites zu Wien an jedem Freitag und bringt zu allererst authentische Nachrichten über die zionistische Bewegung u. die Colonialbank.

ABONNEMENTSPREIS für RUSSLAND:

Ganzjährig Rub. 7, 1/2-jährig Rub. 3,50, 1/4-jährig Rub. 1,75. Für Inserate: die 4 Mal gespaltene Petitzeile 10 kop.

Unsere Agentur für Russland hat der
Verlag „Achiasaf“, Warschau.
Die Administration „Die Welt“ Wien IX Türkenstr. 9.

I. **„Еврейскіе мотивы“** Сборникъ Сіонистскихъ стихотвореній на русск. языкѣ, изданіе **II**, исправленное и дополненное. Цѣна 75 коп.

II. **„Грядущее“** Стихотворенія Л. **ЯФФЕ**. Ц. 1 руб. **Роскошное** изданіе обоихъ сборниковъ. По 2 руб.

III. № 1. ד"ר מ' יעווגין. היגיענישע ביבליאטעק
ריינליכקייט און געזונד" צווייטע אויסגאבע 8 קאפ. מיט פארטא.

Требованіе адресовать:
Гродно, Бецалелю **Яффе.**
Варшава; „Ахіасафъ“, „Тушія“ **или „Гацефира“.**

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1902-ой ГОДЪ
на еженедѣльную газету

„БУДУЩНОСТЬ“

съ ежегоднымъ приложеніемъ НАУЧНО-ЛИТЕРАТУРНАГО СБОРНИКА,

«БУДУЩНОСТЬ» независимый органъ русскихъ евреевъ, стремящійся къ культурному возрожденію и подъему самосознанія еврейской массы. Девизъ ея—**«НАРОДНОСТЬ и ПРОСВѢЩЕНІЕ».**

Еженедѣльникъ «БУДЩНОСТИ» выходитъ въ размѣрѣ $2^1/_2$ — 3 печатныхъ листовъ большого формата и состоитъ изъ двухъ отдѣловъ — **СОВРЕМЕННОЙ ЛѢТОПИСИ,** въ которую входитъ обзоръ текущихъ событій еврейской жизни въ Россіи и заграницей и статьи по бытовымъ вопросамъ, и **ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНАГО ОТДѢЛА,** содержащаго статьи по еврейской исторіи и литературѣ, беллетристическія произведенія, критическія статьи, журнальное обозрѣніе и фельетонъ.

Въ **Ежегодномъ сборникѣ** «БУДУЩНОСТИ», выходящемъ въ концѣ года въ размѣрѣ не менѣе 22 печ. листовъ большого формата (1-й томъ содержитъ 408 страницъ), помѣщаются болѣе крупныя по размѣрамъ статьи научн. и литерат. содержанія.

Въ Научно-Литературные сборники «Будущности» т. I. (за 1900 годъ) и т. II-й (оканчивающіися печатаніемъ), вошли статьи проф. *Д. А. Хвольсона, д-ра Л. С. Каценельсона, Н. А. Переферковича, И. Ю. Маркона, С. М. Станиславскаго, Ю. И. Гессена, барона Н. фонъ-деръ Ховена, М. И. Мыша и др. разсказы Бенъ-Ами, С. О. Ярошевскаго, М. Д. Рывкина, Менделе Мохеръ-Сфоримъ, Р. Брайнина, Н. О. Пружанскаго, романъ Макса Віола и др. — стихотворенія С. Г. Фруга, Х. Б. Зингера и др.,— критическія статьи О. Грузенберга, Як. Б. Каценельсона, С. М. Лившица и др.*

Цѣна Сборника въ отдѣльной продажѣ — 2 руб. за каждый томъ; за оба тома вмѣстѣ 3 р. 50 к. (съ пересылкою)

Подписная: цѣна на годъ (съ приложеніемъ ежегоднаго Сборника) **7 р.**, на 1/2 года—**4** руб., на 3 мѣсяца **2** руб. — Ежегодное приложеніе предназначается только для годовыхъ подписчиковъ. Допускается разсрочка: при подпискѣ **3** руб., къ 1 Марта **2** р., къ 1 Іюня **2** р.

Новые подписчики получаютъ газету со дня подписки безплатно.

Новые **годовые** подписчики могутъ получать оба тома Сборника (1-й томъ немедленно, а томъ 2-й по выходѣ его въ свѣтъ **безплатно**, приложивъ на почтовые и конторскіе расходы по 50 к. на каждый томъ.

Адресъ редакціи и главной конторы: **С.-Петербургъ, Пушкинская 7.**

Редакторъ-Издатель Д-ръ С. О. Грузенбергъ.

Можно также выписать черезъ Т-во «Ахіасафъ».



מען קאן דורך מיר קויפען אלע בעסאראבישע פראָדוקטען, היינו: קוקורוז, ווייץ, גערשטען, קאָרן, רעפאג, וויין-ניס וכדומה.
מיין אדרעסע: г. Бѣльцы.
(Бесс.) Л. Розенталю.

אהוב את המלאכה

אלע סארטען שפיגעל - מאכען גרינדליך לערנט אוים דורך בריעפע

דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אין די שפיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ
Варшава, Слизская 22.

Парижская папиросная бумага

„ЛЕ ДЕРНІЕРЪ КАРТУШЪ“.

требовать исключительно гильзъ а также папиросныхъ книжекъ изъ настоящей французской бумаги **„Ле Дерніеръ Картушъ“.**

Бумажка эта признана Химическ. Лаборат. Варшав. **Императ.** Унив. **самою лучшею.**

Образцы бумажки разныхъ сортовъ высылаетъ безплатно.

ТОРГОВЫЙ ДОМЪ
Л. ЗИЛЬБЕРЛЯСТЪ
въ ВАРШАВѢ
Граничная улица № 6.